

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Urša Demnovšek

**Predsedniški volilni sistem v ZDA:
Vpliv elektorskega sistema na demokratičnost izbire predsednika**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2017

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Urša Demnovšek

Mentor: prof. dr. Igor Lukšič

**Predsedniški volilni sistem v ZDA:
Vpliv elektorskega sistema na demokratičnost izbire predsednika**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2017

Zahvala gre v prvi vrsti vsem meni dragim, ki so verjeli, da bo prišel dan, ko napišem in oddam zame pomembno nalogo, ki je (pre)dolgo čakala na mojo pozornost. In ko je prišel čas pisanja, so skrbeli za to, da mi ne zmanjka motivacije.

Velik hvala gre tudi mojim sodelavcem in sodelavkam, ki so razumeli, da je neprespanost zadnjih mesecev včasih prinesla tudi kakšen bolj viharen dan.

Zahvala tudi fakulteti, ki me je ravno prav spodbudila, da se naloga uresniči letos.

Na koncu pa še iskrena zahvala mojemu mentorju za pripravljenost na sodelovanje, podporo, mnenja in brzinske odzive.

Hvala, brez vas bi bila naloga še vedno samo želja.

Predsedniški volilni sistem v ZDA: Vpliv elektorskega sistema na demokratičnost izbire predsednika

V magistrskem delu sem izhajala iz predpostavke, da je Amerika liberalna demokracija, in kot taka daje oblast v roke svojemu ljudstvu ter omogoča enake pravice vseh posameznikov. Glavna značilnost liberalnih demokracij je, da se zanašajo na predstavniško telo, zato imajo volitve osrednjo vlogo. Ideja slehernega demokratičnega volilnega sistema je, da pretvarja glasove v politično moč. Zato je pri liberalni demokraciji izjemnega pomena tudi, da vsak glas na volitvah šteje enako. Logika elektorskih glasov pa je drugačna, saj glas šteje le v posamezni zvezni državi, medtem ko se na nacionalni ravni ti glasovi pretvorijo v elektorske glasove po načinu 'zmagovalec pobere vse'. Ta način delitve glasov lahko vodi tudi k temu (in v petih primerih tudi je), da predsednik Združenih držav Amerike postane tisti, ki je dobil manj glasov volivcev, in tako ne uživa podpore večine volivcev, temveč le večino elektorskega telesa.

Namen magistrskega dela je prepoznati vzroke za ohranjanje obstoječega predsedniškega volilnega sistema ter pojasniti, kakšen vpliv ima volilni sistem na demokratičnost volitev predsednika, in ugotoviti, kaj to pomeni za njegovo legitimnost.

Ključne besede: Ameriški predsednik, demokratičnost, volilni sistem, volitve, volilni kolegij.

Presidential electoral system in the United States of America: Electoral System impact on the democratic choice of the President

In my master's thesis, I derive from the fact, which considers USA as the cradle of liberal democracy and as such gives the power in the hands of Americans and provides equal liberties to individual. Main characteristic of liberal democracies is to rely on a representative body, which means that forming this representative body (elections) plays the key role. The idea of any democratic electoral system is that it translates votes of its constituency into political power. According to this, I assume that in a liberal democracy utmost importance is that every vote counts equally in elections. While the logic behind Electoral College votes is different – vote of individual American counts only in a federal state, whereas at the national level, these votes convert into electoral votes, by the manner "winner takes it all". This could (and it has in 5 instances) lead to the fact that the chosen President of the United States, becomes one who received fewer national popular votes and thus does not enjoy the support of most voters, but only a majority of the electoral body.

Purpose of this master's thesis is to identify the reasons for maintaining the presidential electoral system and explain what kind of impact does the Electoral College system has on the democracy of election of the President and further on what kind of legitimacy president elected with fewer popular votes enjoys.

Key words: American president, democracy, elections, electoral system, Electoral College.

KAZALO

1 UVOD.....	8
1.1 Opredelitev politološkega problema.....	9
1.2 Raziskovalna vprašanja in hipoteze.....	10
1.3 Metode in tehnike raziskovanja.....	12
1.4 Struktura magistrskega dela.....	14
2 OPREDELITEV KLJUČNIH POJMOV.....	14
2.1 Politični sistem.....	14
2.1.1 Demokracija.....	15
2.1.2 Liberalizem.....	17
2.1.3 Federalizem.....	18
2.2 Volitve in volilni sistem.....	19
3 POLITIČNI SISTEM ZDA.....	20
4 PREDSEDNIŠKI VOLILNI SISTEM V ZDA.....	24
4.1 Zgodovinski razvoj.....	25
4.1.1 Ustavni amandmaji, ki urejajo področje ameriškega predsedniškega volilnega sistema.....	29
4.2 Sodobni ameriški predsedniški volilni proces.....	30
4.2.1 Prepoznavanje potencialnih kandidatov, ki jih nominira politična stranka.....	33
4.2.2 Nacionalne konvencije političnih strank.....	36
4.2.3 Predvolilna kampanja kandidatov in nacionalne volitve.....	37
4.2.4 Potrditev predsednika prek volilnega kolegija.....	39
5. VOLILNI KOLEGIJ.....	39
5.1 Razdelitev elektorskih glasov po zveznih državah.....	41
5.2 Volilni kolegij v praksi.....	44
5.2.1 Določanje elektorjev.....	45

5.2.2 Glasovanje elektorjev	46
5.2.3 Štetje elektorskih glasov in razglasitev predsednika	47
5.3 Argumenti »ZA« in »PROTI« volilnemu kolegiju	47
5.4 Primeri izvolitev predsednika z manjšinsko podporo ljudstva	51
5.4.1 Predsedniške volitve 1824: Adams vs. Jackson	51
5.4.2 Predsedniške volitve 1876: Tilden vs. Hayes	52
5.4.3 Predsedniške volitve 1888: Cleveland vs. Harrison	53
5.4.4 Predsedniške volitve 2000: Gore vs. Bush	55
5.4.5 Predsedniške volitve 2016: Clinton vs. Trump	56
5.5 Legitimnost predsednika	57
5.6 Prizadevanja za odpravo volilnega kolegija	58
5.6.1 Uvedba neposrednega glasovanja za predsednika ZDA	60
5.6.2 Proporcionalna delitev elektorskih glasov	60
6 UGOTOVITVE IN PREVERJANJE HIPOTEZ	62
7 SKLEPNE MISLI	66
8 LITERATURA	68
PRILOGE	75
Priloga A: Intervju z mag. Ajšo Vodnik, izvršno direktorico AmCham Slovenija	75
Priloga B: Intervju z dr. Caroly Nestor Long, Professor at Washington State University Vancouver	80

KAZALO SLIK:

Slika 3.1: Sistem nadzora in ravnotežja	22
Slika 4.1: Kako postati predsednik ZDA	31
Slika 4.2: Časovnica predsedniške tekme leta 2008	32
Slika 5.1: Razdelitev elektorskih glasov glede na velikost države	44

KAZALO TABEL:

Tabela 4.1: Pregled amandmajev k ameriški ustavi s področja predsedniških volitev.....	29
Tabela 5.1: Razdelitev elektorskih glasov glede na populacijo.....	42
Tabela 5.2: Preteke pobude za dopolnitev ameriške ustave na področju volilnega kolegija....	59

1 UVOD

»Imamo novega predsednika. V tej demokraciji 200 milijonov prebivalcev je ljudstvo spregovorilo: vseh pet izmed njih.«¹
Mark Russell (v Boller 2004, 411)

Za večino Američanov je predsednik države osrednji lik javnega življenja, zato so volitve ameriškega predsednika osrednji politični dogodek v ZDA. Pri odločanju o predsedniku ZDA sodeluje največji delež Američanov v primerjavi z drugimi državljanskimi oziroma političnimi odločitvami in njihova odločitev ima izjemno pomemben vpliv tako za njihov narod kot tudi za cel svet (Pika in Maltese 2010, 36).

Od časa ustanovnih očetov² do danes se je scena ameriške politike močno spremenila. Politiki so v preteklosti imeli dolga srečanja in govore, v katerih so v ospredje postavljali vsebino svojih politik. V zgodovini in v sodobnem času pa se je politično nastopanje spremenilo v obračunavanje med kandidati na osebni nivoju, najpogosteje prek množičnih medijev. Zadnje volilne kampanje predsedniških kandidatov, ko sta se za predsedniški stolček pomerila Hillary Diane Rodham Clinton in Donald John Trump, so padle na izjemno nizko raven, raven resničnostnih šovov (Ferfila v Esih 2016, 11. oktober). Razmišljanja o tem, kako je Trumpu uspel »veliki met«, so me vodila k iskanju in pojasnjevanju (predvsem) procesnih vzrokov, ki botrujejo končnemu rezultatu volitev.

Po Laddovi (1993, 186) opredelitvi dolžnosti in funkcij predsednika Združenih držav Amerike (ZDA) te poleg predsednikovanja obsegajo tudi predsedstvo vladi, funkcijo vrhovnega diplomata, vrhovnega poveljnika oboroženih sil, zaščitnika miru, zaščitnika blaginje ameriškega naroda, glasnika ameriškega naroda in svetovnega voditelja, zato lahko povzamem, da ameriški predsednik pred svojim ljudstvom nastopa tako kot institucionalni kot tudi simbolni vodja. Poleg tega ima v merilu svetovne politike vlogo najpomembnejše politične figure. Zaradi pomena in vloge ameriškega predsednika je izbor predsednika na rednih volitvah v ZDA tudi svetovni dogodek (Ferfila 2009, 329). S tega vidika ima izbor predsednika ZDA pomemben vpliv na svetovno politično areno.

¹ Angl.: *»We have a new president. In this democracy of 200 million citizens, the people have spoken – all five of them.«*

² Angl.: *Founding fathers*

Izhajam iz prepričanja, da je ključen dejavnik kateregakoli izbora političnega predstavnika volilni sistem, ki naj bi v demokratičnih državah v največji meri omogočal neposreden prenos volje volivcev h končnemu izidu. Svoje magistrsko delo bom zato posvetila raziskavi prednosti in slabosti ameriškega predsedniškega volilnega sistema.

Eden od osrednjih namenov tega magistrskega dela bo tako poiskati vzroke za razkorak med Ameriko kot »zibelko liberalne demokracije« in volilnim sistemom najpomembnejše funkcije v državi, kadar ta ne manifestira volje ljudstva. Zanimal me bo zgodovinski razvoj volilnega sistema volilnega kolegija³, ustreznost sistema v sodobnem svetu, kritike obstoječega sistema, uvedene spremembe od ustanovnih očetov do danes ter prepoznavanje situacij, ko je volilnemu sistemu »spodletelo« in je bila sprejeta odločitev, ki ni bila skladna z voljo ljudstva. Raziskala bom tudi aktualne predloge za spremembe in navedla ovire, ki preprečujejo uresničitev sprememb.

1.1 Opredelitev politološkega problema

Izhajam iz predpostavke, da je Amerika liberalna demokracija, in kot taka daje vladavino v roke svojega ljudstva ter omogoča enake pravice posamezniku. Liberalna demokracija se izrazito opira na predstavniško telo, zato imajo volitve osrednjo vlogo. Bistvo slehernega demokratičnega volilnega sistema pa je, da pretvarja glasove v politično moč. Iz navedenega lahko povzamem, da je pri liberalni demokraciji izjemnega pomena tudi, da vsak glas na volitvah šteje enako.

Logika elektorskih glasov pa je drugačna, saj glas volivca šteje le v posamezni zvezni državi, medtem ko se na nacionalni ravni glasovi volivcev pretvorijo v elektorske glasove, kar lahko vodi tudi k temu, da izbrani predstavnik, v tem primeru predsednik ZDA, postane tisti, ki je dobil manj glasov volivcev, in tako ne uživa podpore večine volivcev, temveč le večino elektorskega telesa.

³ Angl.: *electoral college*

1.2 Raziskovalna vprašanja in hipoteze

Tocqueville (v Schleifer 1997, 123) je ameriško družbo opredelil kot globoko demokratično v svoji religiji, idejah, strasteh, navadah in zakonih. Po njegovem mnenju je izrazita lastnost družbenega stanja v Ameriki (t. i. *et et social*) prav to, da je demokratično. Tudi Lukšič (1993, 120) ZDA opredeli kot posebjeno liberalno demokracijo, saj pravi, da moči liberalne demokracije ni mogoče razumeti brez moči ZDA. Glede na navedeni trditvi za ameriško družbo velja:

- vlada ljudstva je resničen in trajen odsev volje večine (Tocqueville v Schleifer 1997, 124);
- oblast ravna tako, da omogoči vsem državljanom enak vpliv na delovanje oblasti (Dahl v Della Porta 2003, 34–35);
- nepogrešljiva prvina so tekmovalne, poštene in ponavljajoče volitve (Della Porta 2003, 35);
- volilni sistem omogoča, da so vsi glasovi enako pomembni ter da so izvoljeni tisti kandidati, ki dobijo večino glasov (Brezovšek 1990, 24).

Glede na to, da se ZDA po obliki vladavine uvrščajo v predsedniške sisteme, za katere je značilno, da se izvršilna oblast združi v liku predsednika države, ki je tako šef države kot tudi šef vlade (Della Porta 2003, 170), bi moral proces izbire predsednika (predsedniške volitve) upoštevati navedene trditve. Vendar izvolitve nekaterih ameriških predsednikov kažejo, da volilni sistem teh predpostavk ne upošteva vedno. Od prvih volitev predsednika ZDA pa vse do danes je pet predsednikov zasedlo položaj šefa države, ne da bi za to na volitvah dobili večinsko podporo ljudstva (Gore 2016). Od tu izhaja dvom v skladnost volitev predsednika ZDA z načeli liberalne demokracije, ki je osnova za moje raziskovalno vprašanje:

RV0: Ali lahko predsedniški volilni sistem z elektorji opredelimo kot nedemokratičen, zlasti v primeru, ko je izvoljeni predsednik brez podpore večine vseh volivcev?

Iz glavnega raziskovalnega vprašanja sem razvila tudi osnovno hipotezo, preverjanje katere bo cilj tega magistrskega dela:

Ho: Amerika bi bila z opustitvijo obstoječega predsedniškega volilnega sistema prek volilnega kolegija in z uvedbo neposredno izvoljenega predsednika bolj demokratična država.

Za lažje pojasnjevanje zastavljenega raziskovalnega vprašanja sem problem razčlenila in tako opredelila ožja področja raziskovanja (tj. zgodovina razvoja sistema, politični sistem in »negativne« izkušnje sistema) in si skladno s tem postavila tri podvprašanja. Odgovarjanje na ta podvprašanja bo pripomoglo k pojasnjevanju odgovorov na glavno vprašanje.

Zgodovinsko gledano je bilo življenje v ZDA v času pisanja ustave mnogo bolj lokalno in dostopnost informacij o kandidatih po celi nacionalni državi je bila onemogočena oziroma zelo okrnjena. Izhajajoč iz takratnega stanja, so se ustanovni očetje bali, da bi ljudstvo z neposredno izvolitvijo predsednika zaradi pomanjkanja informacij o kandidatih zunaj svoje zvezne države izbiralo kandidata znotraj svojega okrožja (lastna država ali regija), kar bi lahko povzročilo, da bi bil izbrani predsednik najverjetneje predstavnik najbolj poseljenih držav in bi bile v tem pogledu manjše države zapostavljene (Kimberling 1992). In ker ljudstvo s tega vidika ni sposobno pametno in neposredno izbirati svojega predsednika, so ustanovili volilni kolegij (Amar 2016). Drugi argument ustanovnih očetov za vzpostavitev volilnega kolegija je bil, da so postavljeni elektorji brez kakršnihkoli negativnih predsodkov (ProCon.org 2016).

Izhajajoč iz napisanih zgodovinskih razlogov, ki so jih snovalci volilnega kolegija videli kot pomembne, me zanima:

RV1: Ali so argumenti, ki so bili razlog za uvedbo volilnega kolegija, še aktualni v sodobnem času?

Z odgovarjanjem na prvo podvprašanje želim potrditi ali ovreči naslednjo trditev (prvo delovno hipotezo):

H1: Razlogi ustanovnih očetov za volilni kolegij v sodobnem času niso več relevantni.

ZDA so sinonim za federalno ureditev in v tem okviru dopuščajo zveznim vladam vso moč, ki je ni absolutno nujno treba prenesti na nacionalno raven (Coyle 1954, 10). Izhajajoč iz politične ureditve ZDA se ob razpravah o opustitvi volilnega kolegija in vzpostavitvi neposrednih volitev predsednika pogosto pojavlja argument, da bo tovrstna sprememba oslabil federalni sistem ZDA, saj naj bi s tem odvzeli moč odločanja posameznim zveznim državam (Bayh 1977, 321–323). Zato si postavljam naslednje vprašanje:

RV2: Bi odprava volilnega kolegija resnično vplivala na federalni sistem v ZDA?

Z odgovorom na zastavljeno podvprašanje bom hkrati preverjala drugo delovno hipotezo:

H2: Volilni kolegij ne vpliva na »čvrstost« federalizma v ZDA.

Volilni kolegij je tisti del ustave ZDA, ki ga najpogosteje kritizirajo in je bil v preteklosti najpogostejša tarča predlaganih sprememb (Hendricks 2009, 1). Razlog za to so v nadaljevanju navedene ključne napake (Bayh 1977, 316):

- možnost izvolitev predsednika, ki prejme manj glasov ljudstva kot njegov nasprotnik;
- predpostavka, da vsi glasovi ne štejejo enako;
- dejstvo, da državljani ZDA pravzaprav ne volijo svojega predsednika.

Presenetljivo je, da je kljub mnogim pobudam za odpravo volilnega kolegija predlog za opustitev volilnega kolegija le enkrat prešel predstavniški dom, a pozneje »umrk« v senatu (Hendricks 2009, 1). V zadnjem delu magistrskega dela se bom zato osredotočila na te pobude in poskušala odgovoriti na zadnje zastavljeno podvprašanje:

RV3: Kakšni so vzroki za neuspeh odprave volilnega kolegija?

Ob odgovarjanju na tretje raziskovalno podvprašanje želim preveriti, ali drži, da:

H3: Do odprave volilnega kolegija in uvedbe neposrednih volitev ni prišlo, ker so bili predlogi za spremembe naslovljeni na napačne institucije.

Cilj magistrskega dela je prepoznati vzroke za ohranjanje obstoječega predsedniškega volilnega sistema ter pojasniti, kakšen vpliv ima volilni sistem na demokratičnost predsedniških volitev in kaj to pomeni za predsednikovo legitimnost.

1.3 Metode in tehnike raziskovanja

Pričujoče magistrsko delo lahko z vidika raziskovanja uvrstimo med *analize politik*⁴. Cilj analize politik je skrb za znanje 'o' in 'v' odločevalskih procesih v javni ureditvi, saj je prav dvigovanje ravni argumentacije v procesu političnega odločanja tisto, kar naj bi prispevalo k dvigovanju kakovosti političnih odločitev. Prvi, teoretski del lahko uvrstim med deskriptivne oziroma opisne analize politik, saj razlaga procese oblikovanja in izvajanja politik, drugi,

⁴ Angl.: *Policy analysis*

empirični del pa med preskriptivne oziroma svetovalne analize, saj ponuja predloge izboljšav v procesu izvajanja javnih politik (Fink Hafner v Fink Hafner 2007, 11).

Za pripravo ustrezne analize politik mora analitik poznati in uporabiti širši spekter različnih metod, da bi lahko raziskoval posamezna vprašanja, pri čemer je pomembno zavedanje, da niso vse metode in tehnike primerne za vsako raziskovalno študijo (Majchrzak 1984, 59). Pri analizi zastavljenih raziskovalnih vprašanj in preverjanja hipotez bom uporabila naslednje raziskovalne metode:

a) Zbiranje in analiza sekundarnih virov podatkov:

- Nabor in sekundarna analiza virov za pripravo teoretičnih izhodišč. Metoda obsega pregled in kritični pristop do vsebine monografskih publikacij in znanstvenih člankov za preučevanje teoretičnih spoznanj o izbranem raziskovalnem vprašanju.
- Nabor in sekundarna analiza zakonodajnih dokumentov, objav v revijah in časopisih.

b) Kvalitativno zbiranje primarnih virov podatkov:

- Izvedba in analiza družboslovnih intervjujev z uporabo tehnike *delphi* oziroma subjektivne tehnike, ki temelji na sodbah in mnenjih strokovnjakov. S to metodo ne izvajamo novinarskega intervjuja, pač pa polstrukturiran, specializiran razgovor za pridobivanje kakovostnih podatkov za potrebe analize politik (Grdešič 2006, 64). Sogovorniki v intervjuju so ključni in premišljeno izbrani posamezniki, ki poznajo področje raziskovalnega problema (Patton in Sawicki 1993, 7). V empiričnem delu magistrskega dela sem izvedla dva družboslovna intervjuja. Osebno sem se pogovarjala z mag. Ajšo Vodnik, izvršno direktorico Ameriške gospodarske zbornice v Sloveniji, prek elektronske pošte pa sem intervjuvala profesorico politologije dr. Carolyn Nestor Long z Washington State University Vancouver. Oba prepisa intervjujev sta magistrskemu delu priložena v prilogi.
- Študija primera kot osnova za pridobitev primarnih podatkov ter razumevanje celotne situacije v kontekstu problema (Majchrzak 1984, 63). V magistrskem delu bom pregledala in deskriptivno analizirala primere predsedniških volitev, v katerih je volitve dobil kandidat z nižjim številom glasov prebivalstva.

c) Sinteze spoznanj in informacij:

- Priprava celovite analize raziskovalnega vprašanja ter podajanje odgovorov na zastavljena raziskovalna vprašanja in preverjanje zastavljenih hipotez.

1.4 Struktura magistrskega dela

Vsebino magistrskega dela sem razdelila na štiri dele. Prvi del (poglavji 1 in 2) je namenjen predstavitvi izbranega politološkega problema in teoretsko-metodološkega okvira, v katerem bom razložila osnovne pojme, ki jih bom v magistrskem delu uporabljala.

V drugem delu magistrskega dela (poglavje 3 in 4) sem predstavila politični sistem ZDA in se poglobila v obstoječi predsedniški volilni sistem z obrazložitvijo zgodovinskega okvira ter postopka izbire predsednika ZDA.

Tretji, empirični del (poglavje 5) je namenjen opredelitvi volilnega kolegija, pojasnjevanju vloge in procesa, predstavitvi argumentov »za« in »proti« volilnemu kolegiju, analizi dogodkov (volitev), ko so predsedniški kandidati dobili manj glasov volivcev, a kljub temu zmagali na volitvah, ter pregledu prizadevanj za odpravo volilnega kolegija in uvedbo neposrednega izbora predsednika (t. i. National popular vote).

Četrti in hkrati zadnji vsebinski del magistrskega dela (poglavji 6 in 7) je namenjen analizi in predstavitvi ugotovitev raziskovanja, preverjanju hipotez in sklepu.

2 OPREDELITEV KLJUČNIH POJMOV

2.1 Politični sistem

V družbi se pojavljajo potrebe oziroma zahtevki, ki so povod za javno odločanje. Kot politične razumemo zahtevke po zapovedanem dodeljevanju dobrin, ki so nastali v posameznem okolju in so naslovljeni na tiste, ki odločajo. V tem smislu politični sistem sestavljajo skupki modelov interakcij, s pomočjo katerih se v neki družbi razmeščajo dobrine na tri načine: po običaju, po načelu menjave in po političnem zapovedovanju (Della Porta 2003, 17).

Easton (v Ferfila 2008, 6–7) je sistemski pristop apliciral predvsem na področje politike in kot tri pomembne značilnosti političnega sistema navedel:

- razlikuje se od okolja, v katerem obstaja, ter je odprt za vplive okolja;

- njegove notranje sestavine in procese določajo njegovi stiki z okoljem;
- sposobnost njegovega obstoja je odvisna od razpoložljivosti in jakosti povratnega vpliva iz okolja k političnim odločevalcem in drugim političnim igralcem.

Vlogo političnega sistema sta po Eastonu in Lazslu dalje razvila Almond in Powell (v Ferfila 2008, 7), in sicer kot sistem, ki iz okolja sprejema zahteve in podporo, kar predstavlja 'input'. Te inpute sistem predela in vrne okolju kot 'output'. Inputi in outputi pomenijo menjavo med sistemom in okoljem, proces pretvorbe pa je stvar političnega sistema. Kot input razumemo politično socializacijo in rekrutacijo, artikulacijo in agregacijo interesov ter politično komuniciranje, kot output pa razumemo oblikovanje in uporabo pravil ter njihovo spreminjanje oziroma presojanje.

Politični sistemi se torej največkrat razlikujejo glede na tri pomembna merila: prostorsko delitev avtoritete, ločitev vladnih pooblastil na ločene veje oblasti in omejitve vladnih pooblastil (Ferfila, 2001, 51). Politične sisteme lahko razvrščamo po številnih merilih, najobičajnejše razvrščanje pa upošteva spremenljivko koncentracije oziroma razpršitve moči ali pa stopnjo gospodarskega razvoja. Glede na razporeditev moči primerjalni teoretiki prepoznajo tri vrste sistemov: demokratičen, avtoritaren in totalitaren sistem. Glede na spremenljivko stopnje razvoja pa poznamo zelo osnovno delitev na razvite in nerazvite sisteme, v zadnjih desetletjih se pojavljajo tudi novointindustrializirane države. Pri tem se je treba zavedati, da gre pri teh dveh izhodiščnih delitvah za poenostavljanje, saj je še več možnih delitev, poleg tega pa je vsak politični sistem enkraten, neponovljiv in se ves čas spreminja. V magistrskem delu bi kot ključne delitve izpostavila tri (Ferfila 2009, 14, 29, 58):

- delitev glede na delitev oblasti (demokratični, avtoritarni in totalitarni sistemi);
- delitev glede na ideologijo (konservativni, liberalni in socialistični sistemi);
- delitev glede na prostorsko delitev avtoritete (konfederativni, federalni in unitarni sistemi).

Izhajajoč iz navedenih delitev politični sistem ZDA uvrščamo med liberalne demokratične federacije.

2.1.1 Demokracija

Beseda demokracija izhaja iz grških besed '*demos*', kar pomeni '*ljudstvo*', in '*kratein*', kar pomeni '*vladati*', in predstavlja enega izmed tipov družbene ureditve. Demokracija se je

razvila v stari Grčiji, kjer je obstajala v preprosti in čisti obliki. Šlo je za neposredno obliko demokracije vseh državljanov oziroma vseh pripadnikov polisa, pri čemer so bili pripadniki polisa enakovredni, enako neoporečni in zato enako primerni za javne službe in dolžnosti (Struk 1995, 58). Čeprav je razumevanje klasičnega pojmovanja demokracije pomembno, ker lahko le na ta način cenimo obstoj demokracije skozi tisočletja, se bom v nadaljevanju osredotočila na moderno, tj. predstavniško demokracijo.

V sodobnem času je teorij, ki razlagajo demokracijo, več. Schumpeter (v Lukšič 1994, 24) opredeljuje demokracijo kot institucionalno ureditev za sprejemanje političnih odločitev, pri čemer dobivajo posamezniki oblast odločanja s konkurenčnim bojem za pridobivanje glasov. Podobno Lipset (v Fink Hafner 2000, 9) demokracijo razume kot politični sistem, v katerem največji možni delež populacije vpliva na politično odločanje z izbiro med alternativnimi kandidati za politične funkcije. Po Dahlu (v Fink Hafner 2000, 9) je politični sistem posledica nenehne odzivnosti vlade na želje državljanov, ki jih obravnava kot sebi enake. Pri tem vidi poliarhijo kot idealni model demokracije, saj je bistveno popularizirana in liberalizirana, ter kot taka omogoča visoko vključenost in je široko odprta za javno tekmovanje. Ločevanje demokracije od drugih političnih sistemov je po Dahlu (v Rapeli 2014, 25) mogoče po naslednjih petih kriterijih:

1. enakost pri glasovanju – ena oseba ima en glas;
2. učinkovita participacija – ustrezna in enakovredna možnost vplivanja na rezultate političnih procesov;
3. jasno podajanje in razumevanje političnega – ustrezna in enakovredna priložnost oblikovanja mnenja;
4. nadzor nad dnevnim redom – o oblikovanju politične agende odloča ljudstvo;
5. vključenost – vsi odrasli so po zakonu del ljudstva.

Demokracija se torej opredeljuje kot oblast iz ljudstva, oblast ljudstva in oblast za ljudstvo – izvira iz ljudstva, pripada ljudstvu in jo je treba uporabljati za ljudstvo. Moč vladajočih izvira iz ljudskega pooblastila (Della Porta 2003, 34). Bistvo demokracije je možnost državljanov, da zamenjajo eno vlado z drugo in se tako zavarujejo pred tveganjem, da bi se politični odločevalci spremenili v nezamenljivo silo (Held 1989, 161). Po Parekhu (v Lukšič 1993, 56) pa liberalna oziroma predstavniška demokracija »ni oblika kolektivnega obstoja, temveč način konstituiranja in nadzorovanja javne oblasti. Torej ni način življenja, temveč oblika vladanja«.

Skozi zgodovino je postajalo vse bolj razvidno, da je demokracija liberalna ali pa ni demokracija, ker pomeni, da v državi, ki se šteje za demokratično, vladajoče stranke sprejemajo vsaj osnovna načela liberalizma in jih seveda tudi uresničujejo v smislu varovanja pravne države, varovanja svobode posameznika, posameznikovih pravic in zasebnosti (Štrajn 1995, 44). Sleherno poseganje vlade v pravico do svobode, lastnine ali svobode izražanja se razume ne le kot neliberalno, temveč tudi kot nedemokratično. Demokracija, kot jo razumejo liberalci, je namreč utemeljena na suverenosti posameznika, iz katere dobiva tudi svojo legitimnost, je konceptualno zaščiten pred vdorom v področje individualnih pravic (Lukšič 1993, 118).

Za poznejše lažje razumevanje *legitimnosti* predsednika/demokracije/volitev je smiselno, da na kratko opredelimo tudi ta pojem. Izraz izhaja iz latinske besede '*legitimus*', kar pomeni '*primeren, pravilen ali zakonit*' (Sruk 1995, 1811). Po Doornu (v Jelušič 1997, 20) je legitimnost sposobnost družbenega ali političnega sistema, da razvije in vzdržuje splošno prepričanje o tem, da so obstoječi družbeni red in njegove glavne rešitve splošno primere. Kotorej ljudje verjamejo v ustreznost in moralno vzdržnost določenih institucij, so te institucije tudi legitime. Legitimnost je tako povezana z družbenimi odnosi, kjer voditelji odločajo, dokler ljudstvo podpira njihovo oblast (Jelušič 1997, 40–43). Zato je legitimnost mogoče pojmovati tudi kot pozitivno javno mnenje o političnih ustanovah in oblasti (Sruk 1995, 181).

2.1.2 Liberalizem

Beseda liberalizem izhaja iz latinske besede '*liber*', ki pomeni '*prost*' oziroma '*svoboden*'. Razvil se je v meščanski družbi in poudarja predvsem ekonomsko in politično svobodo. Načelo liberalizma je odklanjanje anahronističnih izročil in držo individualne svobodnosti, kar zadeva gospodarjenje, politično angažiranje, mišljenje in izražanje (Sruk 1995, 182). Za Ferfilo (2009, 29) je liberalizem »ideologija, ki verjame v posameznika, v njegovo (njeno) razumnost in možnost, da si vsak sam izbere svojo pot razvoja«. Po Lukšiču (1993, 116–117) liberalizem jemlje posameznika kot ireduktibilno enoto družbe, družbo pa razlaga kot funkcijo posameznika, saj je družba sestavljena iz posameznikov in njihovih odnosov.

Liberalizem je atribut vsake demokratične države, teorije in prakse (Štrajn 1995, 44). Ustava liberalne države jamči politično svobodo in enakost vseh državljanov pred zakonom (Sruk 1995, 182). V liberalizmu je posameznik pomembnejši od družbe, interes posameznika pomembnejši od blaginje skupnosti, izbira posameznika je pred družbenimi normami, bistvo

liberalizma je politika svobode vsakega posameznika. Zato bi geslo liberalizma lahko opredelili z besedami: svoboda, razum in individualnost (Ferfila 2009, 30). »Za liberalizem je država nekaj negativnega, nujno zlo, civilna družba, zlasti lastnina in trg, pa sta povzdignjena v nebo« (Lukšič 1994, 18). V bistvu liberalizma je individualizem, ki oblikuje posameznikove politične, legalne, moralne, ekonomske in druge vidike. Ena od temeljnih kategorij liberalizma je interes, saj razlaga razmerja med posameznikom in drugimi. Največji izum liberalizma je civilna družba, ki jo tvorijo posamezniki, ki so med seboj tujci, a vendar najdejo toliko skupnega, da se spravijo skupaj za določena obdobja in za določena opravila (Lukšič 1993, 117).

Liberalna demokracija ima v različnih deželah različne oblike, a vse imajo nekaj skupnih potez: individualizem, volitve, večinsko pravilo, več političnih strank, omejeno vlado, avtonomijo civilne družbe, strah pred politično oblastjo in ustrezne mehanizme za uravnavanje oblasti, odsotnost posredovalnih institucij med posameznikom in državo, zakon kot osrednje sredstvo družbenega upravljanja, abstraktno državo in abstraktnega državljana (Parekh v Lukšič 1993, 120).

2.1.3 Federalizem

Beseda federalizem izhaja iz federacije, po latinsko *'foedus'*, kar v prevodu pomeni *'zveza'*, *'pogodba'*, *'dogovor'* in pomeni zvezna država. Posamezne države oziroma federalne enote so članice federacije in niso popolnoma samostojne in suverene (Sruk 1995, 100). Riker (v Brezovšek 2001, 81) federacijo opredeljuje kot »politično organizacijo, kjer so funkcije vlade razdeljene med regionalno in centralno oblastjo, tako da ima vsaka nekaj (ali vsaj eno) funkcij, kjer sprejema samostojne odločitve«. Federacija je država, v kateri je oblast ustavno razdeljena med skupnimi organi in organi na ravni federalnih enot. Državljeni so subjekti obeh entitet, ki lahko s svojimi predpisi urejajo pravice in dolžnosti državljanov, centralna oblast pa sprejema odločitve, ki se neposredno nanašajo na posameznike federalnih enot, brez njihove privolitve (Brezovšek 2001, 81).

Po Beeru (1995, 225–226) je federalizem po običajni opredelitvi politični sistem, v katerem je opredeljena teritorialna delitev suverenosti med splošno vlado in vsaj dvema ali več regionalnimi vladami. Gre torej za decentralizacijo moči na ustavni podlagi. Kot politična oblika je federalizem v izvirnem pomenu utemeljen na načelu soobstoja različnih skupnosti in dvojne lojalnosti. Federacija torej obstaja samo v obliki niza političnih skupnosti, ki

soobstajajo, a so v odnosu druga do druge avtonomne entitete, povezuje pa jih skupna ureditev – to je ureditev, ki je sposobna združevati in hkrati spodbuja razlikovanje (Brezovšek 1994, 55–56). Lijphart (v Brezovšek 2001, 81–82) je razširil razpravo o značilnostih federalizma z vključitvijo številnih sekundarnih značilnosti, denimo, pisano ustavo, dvodomnostjo, nadreprezentiranostjo manjših enot, sprejemanje ustavnih sprememb s pogojevanjem federalnih enot ter decentralizacijo. Teorija federalizma, ki pravi, da imajo tako nacionalna vlada kot vlade posameznih zveznih držav končno moč glede lastnih področij politik, je ameriški izum (Briški 2009, 28).

2.2 Volitve in volilni sistem

V predstavniški demokraciji imajo volitve osrednjo vlogo, saj predstavniški sistem ne more obstajati brez občasnih volitev, katerih cilje je doseči, da bodo vladajoči v svojem razmerju do vladanih odgovorni (Della Porta 2003, 35). Po Sartoriju (v Brezovšek 1990, 24) funkcija volitev ni v tem, da demokracijo še bolj demokratizira, temveč to, da jo sploh omogoči. Poleg tega pa dajejo volitve predstavniškemu telesu legitimnost izvajanja oblasti, saj z volitvami ljudstvo ne izbira le svojih predstavnikov, pač pa s tem posredno vpliva na odločitve, ki jih izbrani predstavniki sprejemajo (Grad 2004, 17). Kakovost predstavniške demokracije se torej odraža v političnih kampanjah in volitvah (Menefee-Libey 2000, 3). Volitve pa so oblika demokratičnega nastavljanja in zamenjevanja nosilcev javnih funkcij, pri čemer so demokratične svobodne volitve mogoče na temelju zelo različnih volilnih sistemov (Ribičič, 1992, 756).

Volilni sistem oziroma volilni red je mogoče v najširšem pomenu opredeliti kot skupek vseh pravnih pravil, ki urejajo volitve (Kristan v Struk 1995, 363). Po Gradu (2004, 32) je volilni sistem eden od najpomembnejših sestavnih delov splošnega političnega sistema vsake države, saj izraža in potrjuje temeljne politične odnose in oblike določene družbe ter hkrati vpliva na delovanje političnega sistema. Volilni sistem opredeljujemo kot sredstvo za pretvarjanje volje ljudstva v predstavniške položaje in prek tega določanje oblikovanja organov oblasti (Lukšič 1999, 472). Temeljna funkcija volilnih sistemov je zagotavljanje nemotenega delovanja in legitimnost političnega sistema. Poleg tega pa zagotavlja še druge funkcije, denimo, odražanje želja volivcev ter vzpostavljanje močnih in stabilnih vlad, kar si pogosto nasprotuje (Farrell 1998, 3). Znotraj volilnega sistema ločimo materialnopravne norme, ki urejajo pravice in

dolžnosti volivcev, ter procesualne norme, ki urejajo položaj volivcev v volilnem procesu. Najpomembnejši element volilnega sistema je volilna pravica, ena od temeljnih političnih pravic, od katere je v veliki meri odvisen značaj volilnega in nasploh političnega sistema v posamezni državi, saj predpisi o volilni pravici določajo krog oseb, ki imajo pravico izbirati politične predstavnike, in hkrati krog oseb, ki imajo pravico, da kandidirajo za člane predstavniških teles (Sruk 1995, 363).

Vsaka družba izbere svoj sistem, postopek za oblikovanje volilnega sistema v demokratični državi pa ne sme biti le odločitev aktualne vladajoče koalicije, temveč terja veliko širše soglasje (Ribičič, 1992, 756) in mora omogočiti vključevanje čim večjega števila premislekov, identitet, predstav in občutij velike večine, saj je »soglasje o volilnem sistemu (je) eno ključnih soglasij o ureditvi politične skupnosti« (Lukšič 1999, 472). Po Brezovšku (1990, 23) vsebino volilnega sistema opredeljuje značaj volilnih načel (splošna, enaka in neposredna volilna pravica in tajnost glasovanja) in odnos volilnih načel do konkretne politične prakse, ki potrjuje volilni sistem.

Pri oblikovanju in delovanju volilnega sistema imajo pomembno vlogo dejavniki, kot so politična struktura, razmerje sil v družbi, tradicija, dosežena stopnja demokratičnega razvoja, vladajoči vrednostni sistem v družbi, raven kulture itd. (Brezovšek 1990, 23–24). V ustavnih republikah je volilni sistem najpogosteje opredeljen v ustavi (Lukšič 1999, 472). Po Krašovec (2007, 67) delimo volilne sisteme v tri skupine: večinski, proporcionalni in mešani volilni sistemi.

3 POLITIČNI SISTEM ZDA

Politični sistem ZDA je opredeljen v ameriški ustavi, ki je stopila v veljavo leta 1789. Ameriška ustava s svojimi mehanizmi preprečuje akumulacijo prevelike politične moči (v eni veji oblasti, posamezniku ali nacionalni državi) in posledične tiranije. Eden od vpeljanih mehanizmov, ki so ga pisci ameriške ustave povzeli po Montesquieuju, je sistem separacije moči na tri veje oblasti – zakonodajno, izvršilno in sodno (Heineman in drugi 1995, 33; Briški 2009, 26–27).

Zakonodajna oblast, katere ključna naloga je ustvarjanje zakonodaje, sestavlja dvodomni kongres, ki ga sestavljata senat in predstavniški dom, katerega predstavniki so voljeni neposredno (Constitution of the United States, Article II, Section 1). Dvodomni kongres je rezultat »Shermanovega kompromisa«, znanega tudi kot »Connecticut kompromis«, in preprečuje zapostavljenost majhnih držav, saj je eno telo (senat) osnovano na podlagi enakovrednega predstavnštva vseh zveznih držav, pri čemer ima vsaka država po enega predstavnika (skupno 50 senatorjev), drugo telo (predstavniški dom) pa je osnovano na podlagi populacije v posamezni državi, pri čemer je število predstavnikov posamezne države v predstavniškem domu proporcionalno številu prebivalstva v tej zvezni državi (skupno 435 predstavnikov); (Heineman in drugi 1995, 32–33; The U.S. House of Representatives).

Izvršilna oblast, ki skrbi za uveljavljanje zakonov, je v rokah predsednika, ki pa je voljen posredno – prek elektorjev (Constitution of the United States, Article II, Section 1). Dodeljena mu je pravica do izbora ključnih članov administracije, pri čemer mnogi vodijo ministrstva. Skupaj predstavljajo predsednikov kabinet (Coyle 1954, 46). Sisteme, v katerih velja, da je izvršilna oblast osredotočena v liku predsednika, ki je tako šef države kot tudi šef vlade, opredeljujemo kot predsedniške sisteme, torej lahko politični sistem ZDA opredelimo tudi kot predsedniški sistem (Della Porta 2003, 170).

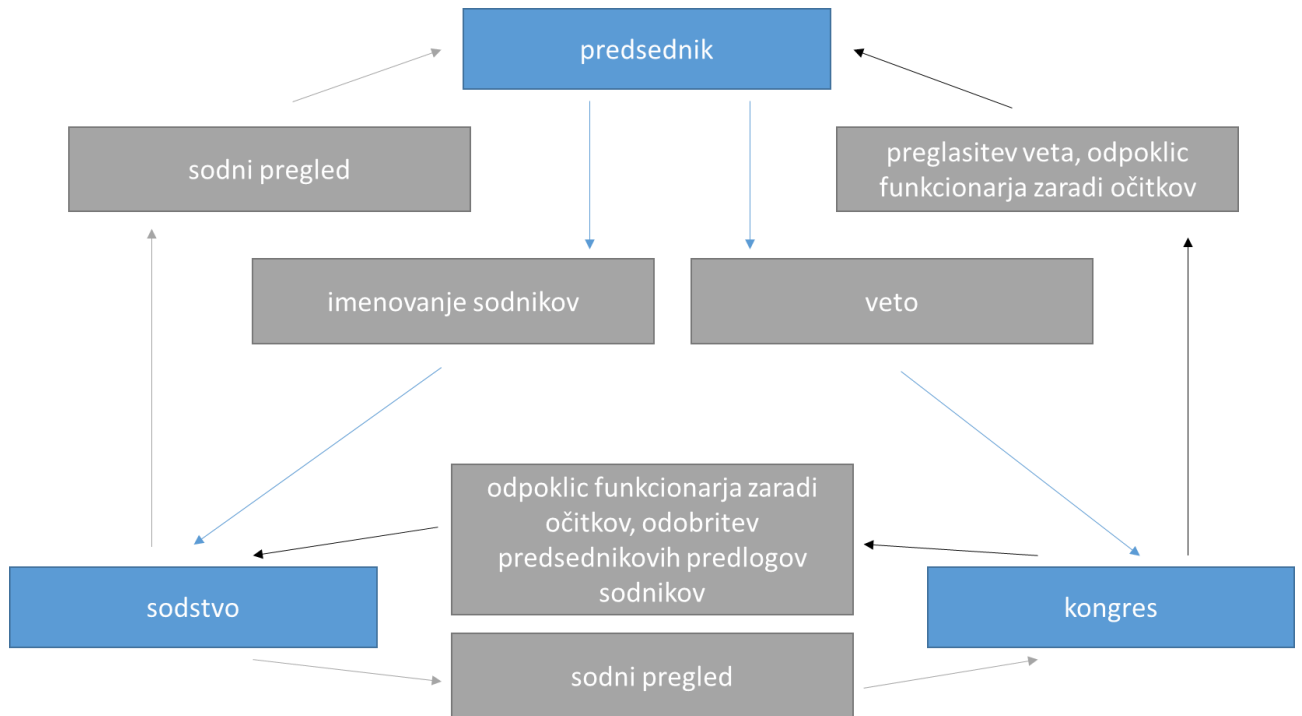
Sodna oblast, ki je v rokah neodvisnih sodnikov, skrbi za uveljavitev zakonov v posameznih situacijah (Briški 2009, 25).

Avtorji ameriške ustave so poleg uvedbe delitve oblasti predvideli tudi za sistem »nadzora in ravnotežja« (glej sliko 3.1), s katerim se posamezne veje med seboj preverjajo. Predsedniku so tako omogočili pravico do veta na predlog zakona. Za sprejem zakona je, če se z njim strinja predsednik, dovolj večina glasov kongresa, če pa ga predsednik zavrne, tak predlog potrebuje dve tretjini glasov kongresa (Coyle 1954, 46). Predsednik ima tudi pravico določanja sodnikov vrhovnega sodišča. Kongres ima po drugi strani pravico do odpoklica⁵ predsednika in sodnikov ter posledično do odpoklica s položaja predsednika ali sodnika (Heineman in drugi 1995, 33) v primeru izdajstva, podkupovanja ali drugih hujših zločinov in kazenskih prekrškov (Briški 2009, 32). Sodni nadzor se odraža v možnosti razglasitve zakona,

⁵ Angl.: *Impeachment*

ki ga pripravi kongres, kot neustavnega oziroma protiustavnega ter v možnosti opredelitve posameznih akcij predsednika kot neskladnih z ustavo (Heineman in drugi 1995, 33).

Slika 3.1: Sistem nadzora in ravnotežja

Vir: Heineman in drugi (1995, 34).

Ključni element ameriške ustave je tudi postavitve federalne državne ureditve, ki omogoča oblikovanje močne nacionalne vlade in hkrati dopušča zveznim vladam vse moči, ki jih ni absolutno nujno treba prenesti na nacionalno raven. Podobno kot pri trivejni delitvi oblasti gre tudi v tem primeru za ukrep za preprečevanje prevelike koncentracije moči na eni strani – federalni/nacionalni vladi (Coyle 1954, 10). S tega vidika lahko nacionalna vlada sprejema odločitve le v primeru soglasja zveznih držav. Po drugi strani pa ima nacionalna oblast v nasprotju s konfederativnimi ureditvami moč neposrednega vpliva na državljane (denimo, pri vzpostavitvi vojske in oblikovanju davčne politike). Ameriški federalizem omogoča heterogenost in svobodo, ki dajeta moč demokraciji (Heineman in drugi 1995, 48). V preteklosti je bil federalizem zelo pomemben element razvoja ZDA, saj je priključitev novih teritorijev potekala mirno, hkrati pa je pomagal pri prilagajanju na različne kulturne in ekonomske razmere. Po mnenju federalistov naj bi delitev moči med nacionalno vlado in

vladami zveznih držav zmanjševala možnost, da bi bila posamezna večina sposobna nadzorovati vse centre vladne moči in s tem lahko delovala z namenom zatrtja posameznikovih svoboščin (Briški 2009, 27–28). Ameriški federalizem se je v stoletjih postopoma preoblikoval in prešel iz dualnega federalizma, ko so bila pooblastila, pristojnosti in oblikovanje politik natančno razmejena, v kooperativni federalizem in s tem k deljenim pooblastilom.

Z vidika oblike vladavine se ZDA uvrščajo med predsedniške sisteme, saj je izvršilna veja oblasti v rokah predsednika. Z vidika obsega, jo zaradi 82 tisoč centrov moči znotraj ZDA, pa jo uvrščamo med federativne sisteme. Pri tem je pomembno izpostaviti, da z vidika prepoznavanja oblasti lahko med centre moči opredelimo nacionalno (eno), zvezne (50) in lokalne (82.290) vlade, a z vidika politične moči prepoznavamo le dve – nacionalno in zvezno delitev (Heineman in drugi 1995, 48; Ferfila 2006, 334).

Politično stanje v ZDA je demokratično, saj velja prepričanje, da mora družbena oblast v vsaki državi izhajati neposredno iz ljudstva, ko pa je ta oblast enkrat vzpostavljena, tako rekoč nima meja in ima pravico narediti karkoli (Tocqueville 1996, 9 in 290). Predstavniška demokracija, kot so ZDA v ustavi opredelili ustanovni očetje, enak pomen daje ljudski suverenosti in pravicam posameznika. Ljudska suverenost zahteva izbor političnih vodij na rednih in svobodnih volitvah, medtem ko pravice posameznikov urejajo mehanizmi za preprečevanje kršitev, tudi kršitev večine, določenih državljanskih pravic, kot so določene v Listini pravic⁶ (Ladd 1993, 80–81). Ključnega pomena za obstoj demokracije tako za teoretike politologije kot tudi za splošno javnost so volitve.

V ZDA svoje politične predstavnike volijo po enokrožnem večinskem volilnem sistemu, pri katerem se o kandidatih odloča z večino (Ferfila 2009, 332). Kandidati na volitvah so navadno predstavniki demokratske ali republikanske stranke, redko se pojavi še tretja, a tudi če se pojavi, kmalu po volitvah izgine (Ferfila 2006, 343–345). Glede na to, da je predmet raziskovanja magistrskega dela predsedniški volilni proces, se bom v nadaljevanju posvetila opredelitvi predsedniških volitev v ZDA.

⁶ Angl.: *Bill of Rights*

4 PREDSEDNIŠKI VOLILNI SISTEM V ZDA

»Poznam mnogo ljudi, za katere mislim, da bi bili dobri predsedniki, celo sijajni predsedniki, ki pa se bojijo naskakovati ta položaj zaradi mučenja, skozi katero gredo kandidati.«

Tomas Foley (v Briški 2009, 13).

Bitka za predsedniški položaj v ZDA je svojevrstna in precej težavna, saj zahteva odličnost in mogočnost tako v nabiranju sredstev za kampanjo, zaveznikov, šarmiranju množic kot tudi v prepričljivem programu (Briški 2009, 13). Po zelo grobi delitvi bi lahko rekli, da sta na poti do izvolitve vsaj dve oviri. Predstavniki mora biti najprej nominiran, da postane kandidat, nato pa mora biti izvoljen (Ladd 1993, 112). Tudi ameriški predsednik je izbran na podlagi dvostopenjskega procesa, ki vključuje nominacijo večje politične stranke, po t. i. predvolitve (*primaries*), in splošne volitve (Briški 2009, 14). Da lahko posameznik postane predsedniški kandidat, mora ustrezati osnovnim pogojem, zapisanim v ameriški ustavi, in sicer (Constitution of the United States, Article II, Section 1):

- kandidat je rojen v ZDA,
- kandidat ima vsaj 35 let,
- kandidat je prebivalec ZDA najmanj zadnjih 14 let.

Kot neformalne značilnosti kandidata, ki lahko postane predsednik ZDA, lahko opredelimo osebno karizmo, politične izkušnje, sposobnost za zbiranje denarja in sposobnost prilagajanja občinstvu (Ferfila 2009, 330). Izvoljenemu predsedniku ZDA se podeli štiriletni mandat z možnostjo enkratne ponovne izvolitve (Ladd 1993, 181).

Kljub mnogim že omenjenim klasičnim merilom so ameriške predsedniške volitve nekoliko posebne. Ne glede na to, da na splošnih volitvah, ki potekajo vsaka štiri leta v novembru, milijoni Američanov volijo svojega predsednika (Berns 1992, 8), pravzaprav po prvem odstavku drugega člena ameriške ustave, pravica neposrednega izbora predsednika pripada le 538 posameznikom, t. i. elektorjem (Constitution of the United States, Article II, Section 1). S to opredelitvijo ustave se je oblikoval elektorski oz. volilni kolegij kot kompromis med neposrednim izborom prebivalstva in izborom kongresa (Constitution of the United States,

Article II, Section 1, explanation). Ameriške predsedniške volitve potekajo po enokrožnem večinskem sistemu z relativno večino, in sicer v veččlanskih volilnih enotah, kjer število članov variira med 3 in 55 (Ferfila 2009, 334). Za zmago na ameriških volitvah je potrebna absolutna večina elektorskih glasov, kar pomeni vsaj 270 elektorskih glasov od skupno 538 (Briški 2009, 32). Izvolitev predsednika je v ZDA torej odvisna od števila elektorskih glasov in ne neposredno od števila glasov volivcev, kar je v preteklosti že privedlo do situacij, ko je bil za predsednika izvoljen kandidat, ki je dobil manj glasov volivcev kot njegov nasprotnik (Ferfila 2009, 334).

Od sprejema ameriške ustave do danes so Američani 58-krat izbirali svojega predsednika – trikrat v 18. stoletju, petindvajsetkrat v 19. stoletju, prav tako petindvajsetkrat v 20. stoletju in petkrat v 21. stoletju (Briški 2009, 13). Pri sodobnem izboru predsednika ZDA najdemo le še malo podobnosti z volilnim sistemom, ki so si ga zamislili ustanovni očetje, zato je smiselno, da pred podrobnejšo opredelitvijo procesa izbire predsednika predstavim zgodovinski okvir in razvoj do sodobnega časa (Pika in Maltese 2010, 36).

4.1 Zgodovinski razvoj

Ameriška predsedniška funkcija je bila oblikovana na ustavni konvenciji poleti 1787 v Filadelfiji, ko se je zbralo 55 delegatov, ki so se v zgodovino zapisali kot ustanovni očetje. Ko so sprejeli ustavno odločitev, da izvršilno oblast nosi predsednik ZDA, so se lotili vprašanja, *'na kakšen način se izbira političnega predstavnika z izvršilno oblastjo'*. Medtem ko je po zborih v Virginiji in New Jerseyju kazalo, da bo izbor predsednika zaupan državnim zakonodajalcem oziroma kongresu, so mnogi vplivni člani ustanovne konvencije, med njimi Madison, Wilson in Morris, tovrsten sistem izbora prepoznali kot nedemokratičen in nevaren, celo destruktiven za obstoj delitve oblasti. Njihov predlog je bil, da si ljudstvo samo izbere svojega predsednika. Nasprotniki ideje, da ljudstvo ZDA postane volilno telo za izbor političnega vodje, med njimi Mason, Pinckney, Gerry in Sherman, so predstavili naslednje protiargumente:

- zaradi obsega države je nemogoče, da bi ljudje ustrezno prepoznali značilnosti in kakovost vseh kandidatov, tudi zaradi takrat primitivno razvitega prenosa informacij med posameznimi zveznimi državami;
- peščica aktivnih posameznikov bi lahko, zaradi slabe informiranosti zavedla ljudstvo;

- vsedrjavni izbor predsednika bi lahko ogrozil integriteto posameznih držav, saj bi velike države pokopale voljo manjših držav in s tem ogrozile federalistična načela.

Ob zaključevanju konvencije se avtorji ustave še vedno niso poenotili glede izbora predsednika, zato so to tematiko naslovili na t. i. odbor preostalih zadev. Ta odbor je predlagal kompromis, in sicer, da izvršno oblast, torej predsednika, izvoli volilni kolegij, ki ga sestavljajo elektorji, ki jih izberejo posamezne države. Odločili so, da vsaka država predlaga svoje elektorje, število elektorjev pa je enako seštevku članov senata in predstavniškega doma v posamezni državi. Elektorji se nato sestanejo v svojih državah in oddajo svoj glas dvema kandidatom (Mervin 1993, 8–17). McCormick (v Briški 2009, 48) loči štiri zgodovinska obdobja evalvacije predvolitev oziroma iskanja ustreznega procesa za izbor ameriškega predsednika, in sicer:

- *Iskanje pravil za tvegano igro (1789–1804)*

Prve in druge ameriške predsedniške volitve so bile zelo preproste in popolnoma nedemokratske, saj niso vključevale predvolitev, nominacijskih konvencij, tekmecev, govorov ali debat o javnih zadevah in, kar je najpomembneje, državljani niso volili svojega predsednika. Vsak član volilnega kolegija je oddal dva glasova, pri čemer je enega moral podeliti kandidatu zunaj svoje zvezne države. V tem obdobju je volilni kolegij poleg končnega izbora predsednika opravil tudi nalogo nominacijskega postopka. Ker je v ustavi zapisano, da je zmagovalec tisti, ki prejme absolutno večino elektorskih glasov, je predsednik postal tisti z največ glasovi (George Washington) in podpredsednik drugouvrščeni kandidat (John Adams). Prve prave tekmovalne volitve se zgodijo leta 1796 po upokojitvi Georgea Washingtona, ko se na podlagi različnih interesov začnejo oblikovati ločeni politični bloki (pozneje politične stranke), ki jih v času pisanja ustave ustanovni očetje niso predvideli in imajo takojšen vpliv na volilni kolegij, saj so elektorji postali privrženci posameznih političnih strank. Kandidata za predsednika sta bila tako prvič kandidata različnih blokov, takrat federalistov (John Adams) ali demokratičnih republikancev (Thomas Jefferson). Za zgolj tri elektorske glasove je predsednik postal John Adams, njegov tekmeček pa je postal podpredsednik. Na naslednjih volitvah leta 1800 sta se za predsedniški položaj vnovič potegovala ista kandidata, vsak s svojim sokandidatom, Charles Pinckney (drugi kandidat federalistov) in Aaron Burr (drugi kandidat demokratičnih republikancev). A ker ustava ne določa oddaje ločenih glasovnic za izbiro predsednika in podpredsednika, je prišlo do rezultata, ko sta oba kandidata republikancev dobila isto število elektorskih glasov, saj so vsi

elektorji, ki so jih postavili republikanci, ostali zvesti svoji stranki in tako dali svoja dva glasova obema republikanskima kandidatom. Izenačen rezultat je pomenil, da bo skladno z ustavo, predsednika izbral predstavniški dom. Po kar 36 krogih glasovanj je predsednik postal Jefferson. Leta 1804 so z amandmajem k ustavi določili ločeno glasovanje za predsednika in podpredsednika (Boller 2004, 3–17; Briški 2009, 48; Pika in Maltese 2010, 37–38).

- *Virginijska igra in kraljevsko zborovanje* (1804–1820)

S pojavom političnih strank se razvije tudi nominacijski proces predsedniških kandidatov. Stranke prevzamejo pobudo in razrešijo nejasnosti glede volitev predsednika – tako so predstavniki strank v kongresu nominirali kandidata za predsednika, še preden se je določilo elektorje. Ta način nominacij se imenuje 'kongresno zborovanje'⁷ in v grobem pomeni, da politični predstavniki preverjajo potencialnega kandidata za predsednika, svojega političnega kolega, in sicer na podlagi njegovih sposobnosti, spretnosti in politične države. Kritiki so tovrstne nominacije poimenovali 'kraljevsko zborovanje', saj nominiranci niso imeli podpore ljudstva, poleg tega pa je takšen izbor kršil ustavno načelo ločevanja politične oblasti, kar je bil razlog za opustitev tovrstnega nominacijskega sistema (Briški 2009, 49; Pika in Maltese 2010, 38–39).

- *Igra frakcij* (1820–1844)

V tem obdobju se preizkušajo različni nominacijski mehanizmi in se oblikujejo frakcije, ki podpirajo prizadevanja konkurenčnih kandidatov za predsedstvo. Pravila so se v dveh desetletjih nenehno spreminjala, uporabljali so različne sisteme. Leta 1824 so ukinili nominacijski postopek predsedniških kandidatov s kongresnim zborovanjem, predsedniške volitve pa so postale ljudske volitve, kar je vplivalo na predsedniške kampanje – kandidati so se začeli volivcem predstavljati po državi. Leta 1828, ko postane splošno veljavna volilna pravica vseh belcev (ne le lastnikov zemljišč), se izrazito poveča volilna udeležba in pojavijo se nestrinjanja glede osnov procesa izbire predsednika. Preboj v postopku nominacij in začetki t. i. nacionalnih konvencij pa se zgodi 26. septembra 1831, ko se člani protiprostoziidarske stranke⁸ zbrali v Baltimoru, da izberejo svojega predsedniškega in podpredsedniškega kandidata ter sprejmejo izjavo o skupnih načelih in politikah, na podlagi katerih bo vodena volilna kampanja. Leto pozneje so v istem mestu svoje kandidate izbrali Jacksonovi demokrati. Od takrat dalje so imele politične stranke v ZDA svoje nominacijske

⁷ Angl.: *Caucus*

⁸ Angl.: *Anti-Masons party*

konvencije, kar po Panagopoulusu (v Briški 2009, 52) lahko razumemo tudi kot formalizacijo političnih strank v ZDA (Briški 2009, 50–52; Pika in Maltese 2010, 39–40).

- *Strankarska igra* (1844–1968)

Po formalizaciji političnih strank se začne dvoboj med dvema strankama – demokrati in vigi⁹ (pozneje republikanci), ki sta imeli nacionalni okvir, svoje kandidate sta nominirali na konvencijah in podporo množic pridobivali prek kampanj, ki so že imele tudi teatralno noto. Konvencijski sistem je bil do začetka 20. stoletja nespremenjen, za sodelovanje na zgodnjih nacionalnih konvencijah so stranke na zvezni ravni izbrale število delegatov, ki so se pozneje srečali na izbrani osrednji lokaciji in izbrali kandidata ter strankarsko platformo, ki vsebuje strankarska stališča do pomembnih vprašanj. Na začetku 20. stoletja pa se pojavi splošno nezadovoljstvo z elitizmom, ki prek naprednega gibanja napada skorumpirane najvplivnejše člane strankarske organizacije in zahteva več nadzora množice nad procesom izbire delegatov. To gibanje doseže organizacijo predsedniških predvolitev, prve so potekale 19. marca 1912 v Severni Dakoti. Do leta 1916 so predsedniške predvolitve imeli v več kot polovici zvezni držav po Ameriki, pozneje pa so to prakso nekatere opustile. Med drugo svetovno vojno naj bi imelo predvolitve le še 15 zveznih držav.

Velikost delegacij posamezne zvezne države je lahko obsegala največ dvakratnik števila elektorjev, močno pa je na številčnost delegacij vplivala vključitev žensk po letu 1920 (Briški 2009, 51–53).

Po drugi svetovni vojni je postopek ponovno doživel določene spremembe – kampanje so postale daljše, mediji pomembnejši. Povečala se je vloga javnosti, saj namesto strankarskega aparata zdaj državljani določajo, kdo bo predsedniški kandidat (Ferfila 2009, 330). Razlog za reformo procesa izbire je bila notranja reforma v demokratični stranki, ko je ta izgubila volitve leta 1968. Reforma je bila najbolj prodorna na področju nominacijskega procesa, ko so sprejeli nove smernice, ki so zmanjšale vpliv vodilnih v stranki, ter spodbudile participacijo splošnih oziroma t. i. *rank-and-file* demokratov in na ta način razširile zastopanost prej premalo zastopanih skupin, predvsem žensk in afriških Američanov na konvencijah. Zvezne države so v želji, da prilagodijo nominacijski postopek predsedniških kandidatov in tako ravnajo v skladu z novimi smernicami stranke, sprejele *predvolitve*¹⁰ kot prednostni način

⁹ Angl.: *Whig party*

¹⁰ Angl.: *Primaries*

izbire konvencijskih delegatov. Predvolitve so registriranim volivcem stranke omogočile izraziti svojo preferenco predsedniškega kandidata, ki se je nato pretvorila v delegate nacionalne konvencije stranke (Pika in Maltese, 2010, 41). Uvedba predvolitev je revolucionirala način, s katerim Američani izvajajo predsedniške kampanje. Ne le, da je podaljšala predvolilni nominacijski postopek, bistveno je podaljšala čas, ki ga posamezni kandidat vloži v svojo kampanjo, in v tem smislu ošibila moč političnih strank s tem, ko je posamezni kandidat primoran vzpostaviti svoj volilni štab in samostojno zbirati sredstva za kampanjo predvolitev. Do določene mere pa je razvrednotila tudi nacionalno konvencijo stranke, saj ima z uvedbo predvolitev le še formalno vlogo, saj na njej potrdijo tistega strankarskega kandidata, ki je v času predvolitev na zvezni ravni zbral največje število delegatov (Boller 2004, 418). Alternativa predvolitvam je izbor delegatov na dvofaznem strankarskem zborovanju, ki predstavlja zbor oziroma zasedanje registriranih volivcev stranke, ki po mnogih govorih in diskusijah vodi do izbora delegatov za udeležbo na nacionalni konvenciji stranke. Zborovanje se najprej organizira v okrožjih zvezne države, kjer se izbere delegate za udeležbo na zborovanju zveze države. Zaradi teh sprememb nominacije postopek bolj zanesljivo odraža voljo volivcev, nominiranci so neuradno izbrani že pred nacionalno konvencijo in vpliv strankarskih vodij se je zmanjšal (Pika in Maltese 2010, 41–42).

4.1.1 Ustavni amandmaji, ki urejajo področje ameriškega predsedniškega volilnega sistema

Kot sem že omenila, je bil predsedniški volilni sistem določen v ustavi. Številne spremembe predsedniškega volilnega sistema skozi zgodovino so bile razlog tudi za dopolnitve oziroma amandmaje ameriške ustave na področju ameriških predsedniških volitev. Skupno je bilo do zdaj sprejetih 10 amandmajev, ki opredeljujejo ali upravičenost posameznika, da postane predsednik, ali potek volitev te izredno pomembne politične funkcije. Pregled amandmajev sem pripravila v tabeli 4.1.

Tabela 4.1: Pregled amandmajev k ameriški ustavi s področja predsedniških volitev

Leto	Dokument	Določilo
1804	Amandma XII	Uvaja glasovanje za predsednika in podpredsednika na ločenih glasovnicah.
1868	Amandma XIV	Uvaja prepoved postati nosilec izvršilne oblasti ali elektor za izbor predsednika in podpredsednika vsakomur, ki je ravnal

		protiustavno.
1870	Amandma XV	Zagotavlja volilno pravico vsem moškim ne glede na raso, barvo kože ali preteklo suženjstvo.
1920	Amandma XIX	Zagotavlja volilno pravico vsem državljanom ne glede na spol.
1933	Amandma XX	Določa zaključek mandata predsednika in podpredsednika ter določa postavitev podpredsednika za predsednika v primeru smrti izvoljenega predsednika.
1951	Amandma XXII	Omeji opravljanje predsedniške funkcije na dva mandata.
1961	Amandma XXIII	Okrožju Washington, kjer je sedež vlade ZDA, določi pravico do števila elektorjev za izvolitev predsednika in podpredsednika, ki je enako številu senatorjev in članov predstavnškega doma, do katerih bi bilo okrožje Washington upravičeno, če bi nastopalo kot zvezna država. ¹¹
1964	Amandma XXIV	Zagotavlja volilno pravico vsem državljanom, tudi če niso plačali davkov.
1967	Amandma XXV	Določa pravila nasledstva predsednika, če izvoljeni predsednik ne more več opravljati svoje naloge zaradi smrti ali odpovedi.
1971	Amandma XXVI	Zagotavlja volilno pravico vsem državljanom, ki so dopolnili vsaj 18 let.

Vir: Constitution of the United States, Amendments.

Ob zgodovinskem pregledu razvoja predsedniških volitev je jasno to, da ni nič nespremenljivega in končnega pri načinu izbire ameriškega predsednika. Zgodovina tekme za predsedniški položaj je polna sprememb, zato je mogoče pričakovati, da bo tudi prihodnost polna preobratov (Boller 2004, 419). V nadaljevanju magistrskega dela bom nazorneje predstavila sodobni ameriški predsedniški volilni proces.

4.2 Sodobni ameriški predsedniški volilni proces

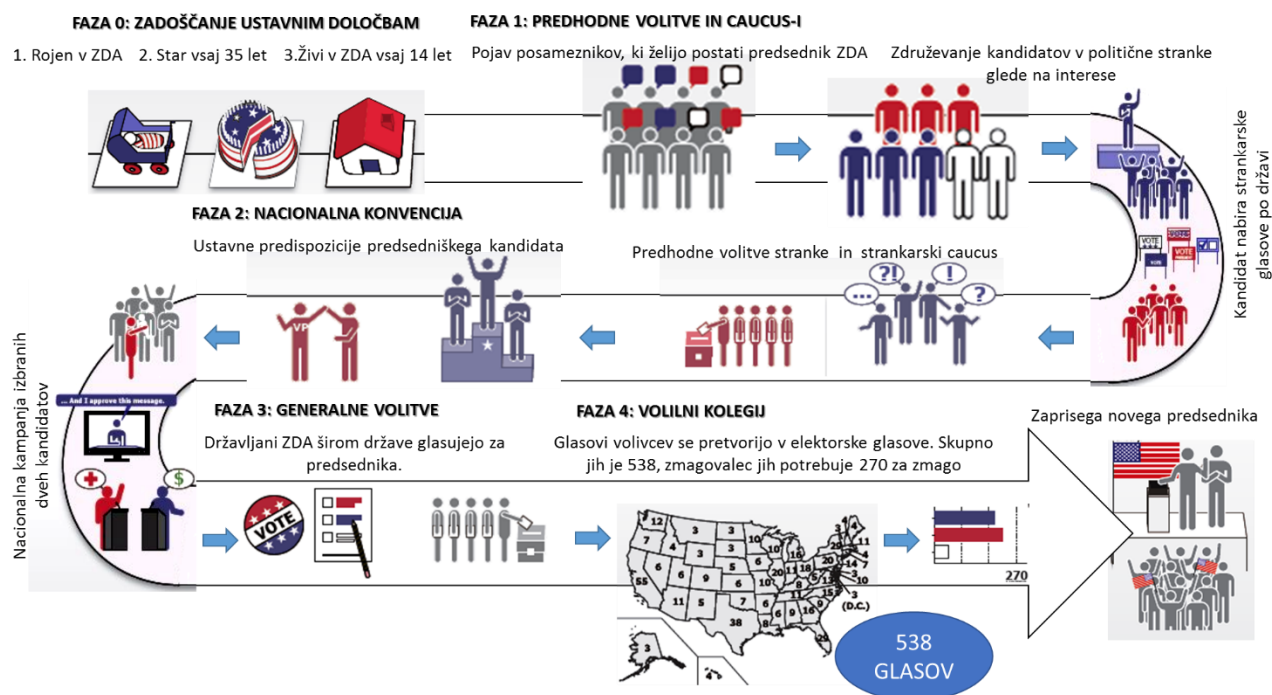
Če državljan ZDA ustreza ustavnim predpogojem, predstavljenim v uvodu v četrto poglavje, in je torej rojen v ZDA, star vsaj 35 let in 14 let živi v ZDA, je že potencialni kandidat za predsednika ZDA. Leta 2008 je približno 130 milijonov Američanov ustrezalo tem

¹¹ S tem je okrožje Washington upravičeno do treh elektorskih glasov.

značilnostim, kljub temu pa je bil bazen potencialnih kandidatov bistveno ožji, saj je veliko težje ustrezati neformalnim pogojem, ki veljajo za primerne predsedniškega kandidata. Posamezniki s predsedniškimi ambicijami morajo tako biti politično primerni, kar pomeni, da morajo poleg političnih izkušenj imeti tudi osebnostne lastnosti, ki jih delajo privlačne tako za politične aktiviste kot tudi za splošno volilno javnost. Politično primernost potencialni kandidati pridobivajo prek osebnostnih kot tudi političnih potez, ki so jih naredili veliko pred predsedniško kampanjo (Pika in Maltese 2010, 43). Večina predsedniških kandidatov nastopa v javnosti dalj časa in ima v javnosti že ustvarjeno podobo, ki pa mora imeti sestavine, primerne za predsedniško vlogo (npr. prejšnja politična funkcija v senatu ali položaj guvernerja zvezne države), in razkrito zasebno življenje, ki predstavlja ideal družinskega človeka (Ferfila 2006, 346 in Pika in Maltese 2010, 48).

Ko posamezni kandidat ustreza zahtevam za predsedniškega kandidata, se poda na zahtevno pot do predsedniškega položaja, na kateri se najprej sooči z oviro 'postati kandidat', kar pomeni, da ga politična stranka nominira in izbere, in nato še z oviro 'postati predsednik', kar pomeni, da je izvoljen v zveznih državah in dobi večino elektorskih glasov (Heineman in drugi 1995, 112–113). Grobo nam volilni proces predsednika ZDA ponazarja slika 4.1.

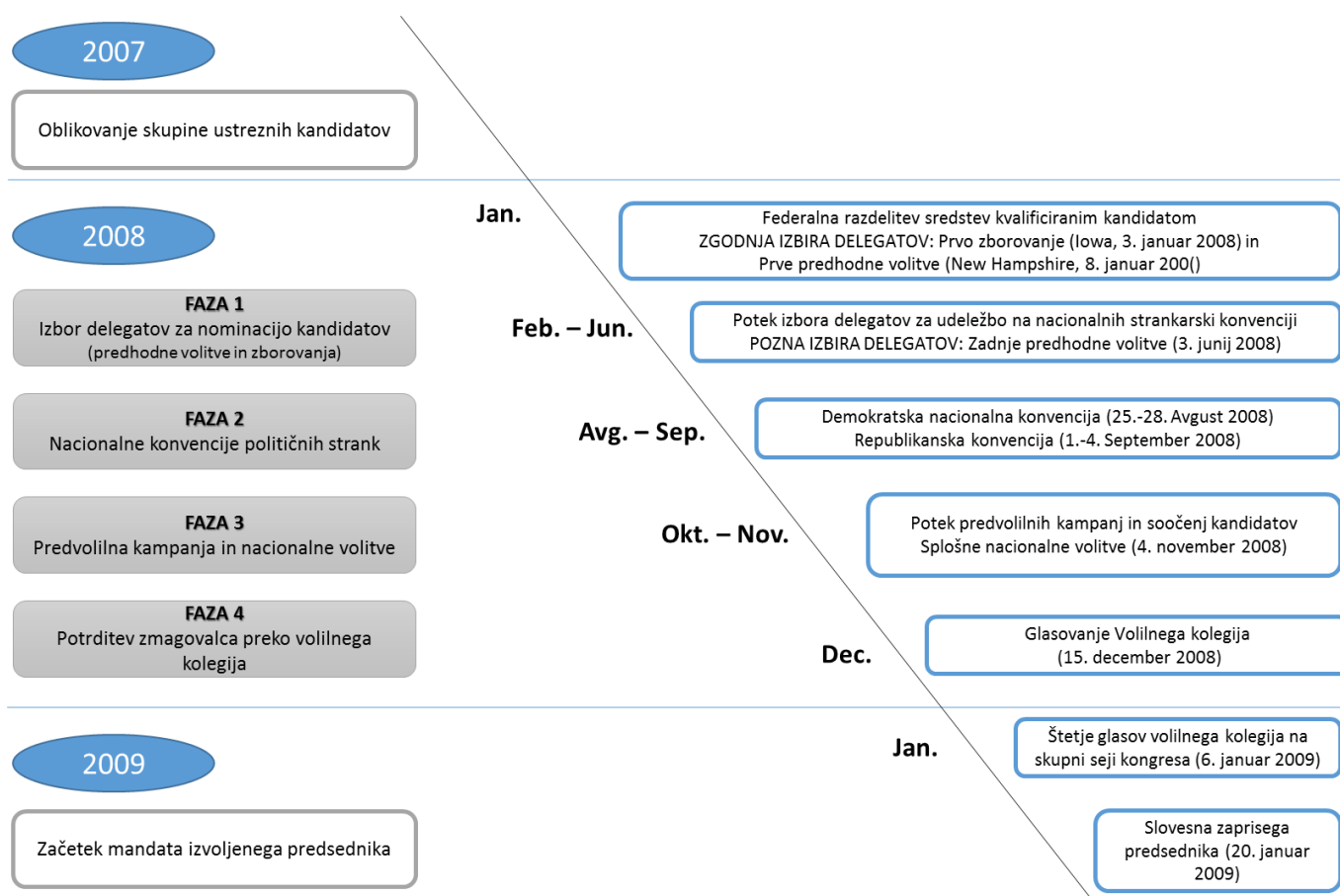
Slika 4.1: Kako postati predsednik ZDA

Vir: How to Become the US President: A Step-by-Step Guide.

Navidezna nenehna negotovost značilnosti predsedniškega volilnega procesa vodi v to, da si niti dva volilna cikla nista enaka, medtem ko je po drugi strani časovnica poteka tekme običajno predvidljiva. V nasprotju s prvimi volitvami leta 1789, ko je volilni proces trajal zgolj tri mesece, lahko danes trdimo, da ameriško demokracijo zaznamuje tudi t. i. permanentna kampanja, saj se kampanja za naslednje volitve in zbiranje glasov začne, kakor hitro se prejšnja konča, medtem ko se sam volilni proces začne leto do dve pred dejanskimi nacionalnimi volitvami (Briški 2009, 45 in Pika in Maltese 2010, 37 in 42). Primer časovnice predsedniških volitev leta 2008 sem prikazala na sliki 4.2.

Slika 4.2: Časovnica predsedniške tekme leta 2008

Vir: Berns (1992, 6); Heineman in drugi (1995, 115); Bibby (2000, 210–215) in Pika in Maltese (2010, 43).

Na slikah 4.1 in 4.2. lahko prepoznamo štiri ključne korake procesa izbire predsednika ZDA, in sicer: (1) prepoznavanje potencialnih kandidatov, ki jih nominira politična stranka, (2) nacionalne konvencije stranke, (3) predvolilna kampanja in nacionalne volitve in (4) potrditev predsednika prek volilnega kolegija, ki jih bom podrobneje opisala v nadaljevanju.

4.2.1 Prepoznavanje potencialnih kandidatov, ki jih nominira politična stranka

Prepoznavanje ustreznih kandidatov je torej povezano s prejšnjimi političnimi izkušnjami posameznika, od leta 1932 je bilo le nekaj primerov posameznikov, ki v preteklosti niso bili na enem od naslednjih položajev: obstoječi predsednik, podpredsednik, guverner zvezne države ali član senata. Po drugi strani je prepoznavanje ustreznega kandidata vezano tudi na osebnostne lastnosti, med katerimi sta pomembna tudi spol in rasa, čeprav se na tem področju v zadnjih letih opaža bistveno večja strpnost do žensk in rasnih manjšin. Ko so ustrezni kandidati izbrani, se začne selekcijski postopek (Pika in Maltese 2010, 43–49). Postopek nominacije je postal štiriletni proces, ki od kandidata zahteva neprestano pozornost. Veliko nosilcev javnih funkcij celo meni, da je tekma za predsedniški položaj nezdružljiva s katerokoli drugo javno funkcijo, saj je nemogoče iskati podporo stranke z obiski zveznih držav ZDA, pripravami na kampanjo in hkrati opravljati javne dolžnosti (Bibby 2000, 205).

Postati predsedniški kandidat posamezne politične stranke pomeni dobiti večino glasov izbranih delegatov na vsedržavni konvenciji stranke, ki poteka konec poletja v letu nacionalnih volitev. Vsaki zvezni državi je dodeljeno določeno število delegatov, ki zastopajo državo na konvenciji, pri čemer način določanja števila delegatov pri demokratih ni enak načinu pri republikancih. Potek izbire delegatov za nacionalno konvencijo je v pristojnosti zveznih držav, ki skozi lasten zakonodajni proces izberejo metodo in datum izbire delegatov, svojo odločitev morajo koordinirati po pravilih nacionalne stranke. Stranke tudi določajo število delegatov, ki bodo zastopali posamezno zvezno državo. Izbore delegatov delimo na zgodnje in poznejše izbore delegatov. Zgodnje izbore imenujejo tudi medijski akvarij¹², saj imajo mediji velik vpliv na uspešnost kandidata. Mediji v tem obdobju poročajo o svojih predvidevanjih o izboru posameznih delegatov, ki so lahko tudi neresnična. V tem obdobju je pomembna tudi splošna medijska 'pokritost', ki je namenjena le nekaterim kandidatom, kar močno zoži nabor kandidatov, vzpostavlja favorite in resne sokandidate. Poznejši izbori delegatov, po marcu v letu volitev, ne pritegnejo veliko pozornosti, če je favorit že določen. Po drugi strani pa poznejši izbori že močno nakazujejo na rezultat končnih vsedržavnih volitev. Obstajata dva ključna načina izbora delegatov, in sicer *predvolitve stranke* in *strankarska zborovanja* (Heineman in drugi 1995, 115; Bibby 2000, 210–217 in Briški 2009, 164).

¹² Angl.: *Media Fishbowl*

Predvolitve stranke so prava posebnost ameriškega sistema, saj kandidatov ne izbere vodstvo stranke, temveč ljudstvo. Ker imajo ZDA dvostrankarski sistem, bi s strankarskim izborom kandidatov mnogim odvzeli pasivno volilno pravico (Ferfila 2009, 332). Zvezne države, ki organizirajo predvolitve, tako na različne načine omogočajo državljanom, da izberejo kandidata. Ločujemo med zaprtimi in odprtimi predvolitvami. Značilnost odprtih predvolitev je, da dovoljujejo državljanu, da voli v poljubnih strankarskih predvolitvah, kar je redkost. V zveznih državah so pogostejše zaprte predvolitve, kar pomeni, da se morajo državljani registrirati kot volivci ene od političnih strank (Heineman in drugi 1995, 115). Deklaracija oziroma registracija volivcev je posebnost ZDA, ki ni povezana z večinskim sistemom, temveč z velikostjo države in veliko mobilnostjo prebivalstva, ki jo je težko nadzorovati. Da bi preprečili večkratno glasovanje in/ali glasovanje tistih, ki ne izpolnjujejo pogojev za sodelovanje na volitvah, se od devet do enega meseca pred volitvami z registracijo pripravi volilni imenik (Ferfila 2009, 333). Po Briški (2009, 66–69) delimo predvolitve glede na značilnosti na naslednje podvrste:

- Predvolitve za 'izbor delegatov' – oblika neposrednih predvolitev, ko volivec neposredno voli kandidate za delegate in na volilnem lističu ni navedeno, kateremu predsedniškemu kandidatu daje prednost posamezni delegat, zato je skoraj nemogoče vedeti, katerega predsedniškega kandidata bo delegat podprl na nacionalni konvenciji.
- 'Posvetovalne predvolitve' – oblika, v kateri volivci sicer oddajo svoj glas za predsedniškega kandidata, a rezultat teh volitev ne vpliva na končno razporeditev delegatov in skladno s tem ne vpliva na to, za katerega predsedniškega kandidata bodo delegati posamezne zvezne države glasovali na nacionalni konvenciji.
- Predvolitve 'vrzel v sistemu' – oblika kombinacije predvolitev in zborovanj. Volivci volijo predsedniške kandidate, a so rezultati teh volitev le svetovalne narave, saj se delegati zvezne države izbirajo ločeno in lahko popolnoma ignorirajo voljo volivcev.
- Predvolitve 'zmagovalec pobere vse' – oblika, s katero kandidat za predsednika, ki v zvezni državi dobi večino glasov volivcev, prejme tudi glasove vseh delegatov te zvezne države, saj so delegati zavezani k glasovanju za zmagovalca predvolitev.
- 'Proporcionalne' predvolitve – oblika, ki jo uporabljajo pretežno demokrati in je nastala kot alternativa predvolitvam 'zmagovalec pobere vse', upošteva 15-odstotni volilni prag, kar pomeni, da se delegati posameznih okrožij dodelijo kandidatu le, če doseže 15 odstotkov glasov. Če nihče ne doseže praga, se prag postavi na novo.

- 'Bonus' predvolitve – oblika proporcionalne oblike s to posebnostjo, da se del delegatov ne razdeli med kandidate, ki presežejo volilni prag, temveč se dodelijo skupnemu zmagovalcu kot nekakšna nagrada.

Zaradi izredno nizke udeležbe državljanov na predvolitvah se poraja vprašanje demokratičnosti. Stopnja udeležbe pri tovrstnem odločanju je namreč za polovico nižja kot stopnja na splošnih vsedravnih volitvah (Heineman in drugi 1995, 116).

Strankarska zborovanja so alternativna možnost izbire delegatov za udeležbo na nacionalni konvenciji. Zborovanja najpogosteje potekajo po naslednjih zaporednih korakih (Heineman in drugi 1995, 116):

- LOKALNA RAVEN: zbor članov stranke in izbor delegatov za odločanje na ravni okrožja;
- OKROŽNA RAVEN: zbor lokalnih delegatov in izbor delegatov za odločanje na ravni zvezne države;
- ZVEZNA RAVEN: zbor okrožnih delegatov izbere delegacijo zvezne države za zastopanje na nacionalni konvenciji.

Člani stranke in aktivisti se dobijo ob določenih urah na dogovorjenih mestih (šolah, cerkvah itd.), največkrat na pobudo potencialnih predsedniških kandidatov ali interesnih skupin. Govorom privrženecv posameznim kandidatom sledi glasovanje prek tajnih lističev, dvigov rok, fizične postavitve v tabor podpornikov določenega kandidata itd. (Bibby 2000, 204 in Briški 2009, 69). Ključ do uspeha kandidatov v zveznih državah, kjer imajo tovrstne izbore delegatov, je, da se njegovi podporniki aktivno vključijo že v izbiro delegatov na lokalni ravni. Pri tem izboru delegatov sodeluje le majhna skupina ljudi, kar je približno dva odstotka kvalificiranih volivcev (Heineman in drugi 1995, 116). Zborovanja so poleg izbire delegatov in izražanju podpore kandidatom namenjena tudi dvigovanju strankarske samozavesti. Podobno kot predvolitve tudi zborovanja delimo na odprta in zaprta, pri čemer so bistveno bolj pogosta zaprta (Briški 2009, 69–70).

Zaradi predvolitev in zborovanj imajo tudi Američani na voljo več kandidatov, le da se na splošnih, nacionalnih volitvah pomerita le dva¹³ – zmagovalca predvolitev, ki sta izbrana na nacionalnih konvencijah političnih strank (Ferfila 2009, 332).

¹³ V smislu dveh ključnih kandidatov za predsedniški položaj – kandidat republikanske in demokratske stranke. Sicer je kandidatov na predsedniških volitvah v ZDA več.

4.2.2 Nacionalne konvencije političnih strank

Pomembnost nacionalne strankarske konvencije je v sodobnem ameriškem predsedniškem volilnem procesu manjša, saj so delegati že zavezani k oddaji glasu določenemu kandidatu za predsednika (Heineman in drugi 1995, 117). Noben drug del volilnega procesa ni doživel bolj dramatične spremembe kot nacionalne konvencije, saj dandanes ne predstavljajo več posvetovalnega organa, kjer bi delegati tehtali konkurenčna stališča kandidatov. Danes so namenjena prebujanju strankarske pripadnosti, pozivu k posvečanju pozornosti sodobnim javnim zadevam in projiciranju najbolj zaželenih vidikov kandidata, ki si je prislužil vozovnico do predsedniške kandidature. S tem ponazarjajo začetek tekme vsedržavne predvolilne kampanje (Bibby 2000, 218 in Pika in Maltese 2010, 57). Z vidika medijske prepoznavnosti pa ima vsedržavna konvencija pomembno vlogo, saj politične stranke na ta način pridobijo medijsko pozornost (Heineman in drugi 1995, 117).

Z vidika volilnega procesa je ključen pomen nacionalnih konvencij v grobem dvojen (Pika in Maltese 2010, 57):

- izbor kandidatov stranke za predsednika in podpredsednika države, ki se bosta pomerila na vsedržavnih predsedniških volitvah,
- okrepiti možnosti izbranega kandidata na vsedržavnih predsedniških volitvah.

Teden nacionalnih konvencij je pomemben, ne le, ker označuje konec nominacijskih postopkov, temveč ker pomeni začetek obdobja predvolilne kampanje. V tem trenutku večina ljudi tudi prvič dobro spozna predsedniškega kandidata in začne razmišljati o odločitvi, koga bodo volili na volitvah v novembru (Bibby 2000, 218). »*Cilj nacionalnih konvencij ni več izbor kandidata, temveč legitimizacija posameznika, ki se je izkazal, in njegove priljubljenosti v dolgem predkonvencijskem obdobju*« (Pomper v Briški 2009, 162).

Nacionalna strankarska konvencija je štiridnevni dogodek, ki traja od ponedeljka do četrтка po natančno določenem programu. Tradicionalno ima v letu predsedniških volitev stranka, ki ni v Beli hiši, nacionalno konvencijo prva, saj naj bi bila predsedujoča stranka, ki ima izvršno oblast, bolj enotna in kot takšna naj bi potrebovala manj časa, da se pripravi na splošne volitve (Briški 2009, 162–172).

4.2.3 Predvolilna kampanja kandidatov in nacionalne volitve

Po imenovanju kandidatov za predsedniško tekmo se začne postopek predvolilne kampanje (Heineman in drugi 1995, 117). Kampanje so pomemben vir potencialnih informacij in vsebujejo, čeprav težko merljive, sestavine, ki vplivajo na odločanje. Instrumentalne funkcije kampanje so (Ferfila 2002, 333):

- vedenjska dejavnost: namenjene so utrjevanju stališč volivcev, spreminjanju njihovih preferenc, pa tudi motiviranju volivcev, da pomagajo pri kampanji in se udeležijo volitev;
- kognitivno prilagajanje: kampanje z razpravami o posameznih tematikah pripomorejo k večjemu zavedanju problemov in spreminjajo stališča volivcev;
- legitimizacija: kampanje prispevajo k legitimiziranju novih političnih vodij in tudi pravil, zakonov in predpisov.

Kampanje so skupek komunikacijskih dejavnosti, ki potekajo prek številnih kanalov, med drugimi so to javni nastopi (govori, zborovanja), medsebojni stiki (skupna kosila, sestanki), organizacijski sestanki (znotraj stranke), oglaševanje (table, plakati, značke) in prisotnost v medijih (tisk, radio, televizija in internet). Politične kampanje so pomemben del javnih diskusij o ciljnih razvoja, nacionalni identiteti, prihodnjih dejavnostih in usmeritvah. Med ključnih šest sestavin predsedniške kampanje uvrščamo:

- Strateško okolje – Širše okolje, v katerem poteka volilni proces, ki ima svoje volilne zakone. Denimo ameriški večinski volilni proces sili kandidate, da se bolj intenzivno posvečajo zveznim državam, kjer so razlike med nasprotnima kandidatomajhne in imajo zato možnosti za zmago. V tem obziru se 'zanemari' države, ki so tradicionalno naklonjene eni stranke.
- Organizacija – Imenovanje članov in vzpostavitev trdne organizacije kampanje je odločilno. Ključno osebje organizacije je sestavljeno iz vodje, ki izvršuje strategijo kampanje in koordinira deležnike, odgovornega za zbiranje sredstev, pravnika, svetovalce za različna področja politik, strokovnjaka za odnose z javnostmi, koordinatorja poti in raziskovalca, ki pomaga s konkretnimi političnimi predlogi in išče neprijetne informacije o protikandidatu.
- Finance – Stroški za predsedniško predvolilno kampanjo so poskočili hitreje kot inflacija. Za preprečevanje zlorab pri zbiranju sredstev je kongres leta 1971 sprejel

federalni zakon o volilnih kampanjah¹⁴, ki uveljavlja boljši nadzor nad prilivi in odlivi sredstev predvolilne kampanje.

- Javnomnenjske raziskave – Sodobna tehnologija odločilno vpliva na pogostost in raznovrstnost javnomnenjskih raziskav. Rezultati raziskav imajo izjemen vpliv na medijsko pokrivanje volitev in nenazadnje na volivce.
- Podoba kandidata ali t. i. imidž, ki pa je več kot zgolj javna predstava o kandidatu in odsev njegovih politično-filozofskih stališč. V sodobnem času poleg tega obsega še osebnost kandidata, uspešnost pri delu, stil oblačenja in življenjski slog.
- Mediji – Medijsko poročanje lahko kandidata ustoliči ali pa uniči. Oglaševanje, pojavljanje v novicah, televizijske debate in v novi dobi tudi internet ter s tem uporaba socialnih medijev so izjemno pomembne sile moči pri volitvah. Prelomna točka vloge socialnih medijev v predvolilnih kampanjah je bila po Cain Millerju (2008) predvolilna kampanja 44. predsednika ZDA Baracka Obame, saj naj bi mu uporaba interneta odločilno pomagala pri zmagi na volitvah leta 2008.

Vsaka kampanja je samosvoja, a vsem je skupno to, da je v vsakem volilnem ciklu rezultat volitev posledica odločitev predvolilne kampanje (Heineman in drugi 1995, 117–120; Bibby 2000, 286–288 in Ferfila 2002, 332–333).

Po neuradnem izboru predsedniških kandidatov (konec marca) in uradni nominaciji v poznem poletnem času se tekma za predsednika prestavi v obdobje *splošnih volitev*. V tem približno 10-tedenskem obdobju gre predvsem za politično tekmo med kandidatoma dveh največjih strank, torej med kandidatom republikancev in kandidatom demokratov, občasno pa tudi tretjim neodvisnim kandidatom (Pika in Maltese 2010, 59–60). Splošne predsedniške volitve v ZDA potekajo po vseh zveznih državah na prvi torek, po prvem ponedeljku v novembru, vsako četrto leto po prejšnjih volitvah, kar v praksi pomeni, da so datumsko nekje med 2. in vključno 8. novembrom. Gre za najkrajše in hkrati najintenzivnejše obdobje celotnega predsedniškega volilnega kroga (Ferfila 2002, 347–350). Posebnost predsedniških volitev pa je posredno glasovanje za predsednika, saj ko volivci znotraj svoje zvezne države pridejo na volišča in oddajo svoj glas za predsedniškega kandidata na glasovnici, pravzaprav oddajo glas za kandidatno listo elektorjev, ki bodo na koncu oddali glas v imenu zvezne države za predsednika ZDA (Bibby 2000, 276).

¹⁴ Angl.: *Federal Election Campaign Act*

Predzadnja faza izbire predsednika ZDA je torej sestavljena iz dveh pomembnih sestavin, predvolilne kampanje in splošnih volitev, zanimivo pa je, da, medtem ko se področje volitev, določeno v ustavi, skozi zgodovino ni veliko spreminjalo, je področje predvolilne kampanje, predvsem vidik financiranja, doživelo veliko sprememb (Pika in Maltese 2010, 60).

4.2.4 Potrditev predsednika prek volilnega kolegija

Ker so volitve ameriškega predsednika neposredne volitve, splošna javnost izvoli elektorje zvezne države, ki na koncu izvolijo predsednika. Katerikoli predsedniški kandidat dobi v posamezni zvezni državi večino glasov volivcev, dobi tudi, po dogovoru 'zmagovalec pobere vse', vse elektorske glasove tiste zvezne države (z izjemo zveznih držav Maine in Nebraska, kjer se elektorski glasovi delijo proporcionalno); (Briški 2009, 32–33).

Kandidati si zato v predvolilni kampanji poskušajo zagotovi največjo možno koalicijo zveznih držav, ki bi jim zagotovila poznejše dovoljše število elektorskih glasov, to je 270 od skupno 538 (Ferfila 2002, 347–350). Kandidat, ki dobi večino elektorskih glasov, je izvoljen za predsednika ZDA in tradicionalno 20. januarja slovesno zapriseže in s tem prevzame položaj. Ker je zadnja faza tekme za položaj predsednika ZDA ključna tudi za področje tega magistrskega dela, jo bom podrobneje opisala v petem poglavju.

5. VOLILNI KOLEGIJ

Bojazen, da bi bila prevelika moč odločanja položena v roke ljudstva, je ustanovne očete vodila k razvoju posebnega načina izbire predsednika ZDA, saj bi prevelika moč odločanja množice lahko povzročila, da bi bil predsednik preveč nagnjen k upoštevanju večinskih interesov na način, ki bi škodil manjšinam. V ta namen so ljudstvo pri izbiri predsednika 'omejili' z le posredno vlogo in izbrali mehanizem volilnega kolegija (Ladd 1993, 182). Volilni kolegij je po predvidevanju avtorjev ustave, odbor, ki ga sestavljajo inteligentni in razsodni posamezniki, imenovani elektorji, ki so sposobni sprejeti neodvisno odločitev o najboljšem predsedniškem kandidatu. Ker v času pisanja ustave strankarski sistem še ni bil razvit, so ustanovni očetje elektorje videli kot strankarsko nepristranske posameznike, kar se je že na tretjih volitvah, torej že v 18. stoletju, izkazalo kot nemogoče (Bibby 2000, 276). Predsedniški volilni sistem ustanovnih očetov je pravzaprav nekoliko nenavadna metoda

izbire svojega izvršilnega voditelja, čeprav ga mnogi državljani ZDA vidijo kot klasične volitve (Pika in Maltese 2010, 60).

V sodobnem času je končna izvolitev predsednika v ZDA torej odvisna od prejema elektorskih glasov in ne neposredno od števila glasov volivcev (Ferfila 2002, 348). Glede na to, da o končnem rezultatu volitev odloča t. i. volilni kolegij, je končni cilj vsake predsedniške kampanje doseči večino glasov elektorskega telesa, tj. volilnega kolegija, namesto prepričati večino ljudstva. Temu cilju je prilagojena tudi strategija predvolilne kampanje, po kateri se kandidati osredotočajo predvsem na velike države, saj imajo te največje število elektorjev, kar pomeni, da so manjše države z vidika pozornosti kandidatov precej zapostavljene. Predvolilni boj pa je tudi najbolj prisoten v državah, ki niso tipično enostrankarske, oziroma v zveznih državah, kjer imata obe stranki približno enakomerno podporo, zato je prisotnost kandidata ključna za zmago, kar pomeni, da so tipično demokratske in tipično republikanske države za predsedniške kandidate manj zanimive (Bibby 2000, 281).

Vsaka izmed zveznih držav ima pravico do tolikšnega števila elektorjev, kolikor je skupno kongresnikov in senatorjev (Ferfila 2009, 333), dodatno pa 3 elektorski glasovi pripadajo okrožju Washington, kjer je sedež vlade ZDA (Constitution of the United States, Amendament XXIII). Ustava tudi opredeljuje, da je odločitev glede načina izbora elektorjev v pristojnosti zakonodajalcev znotraj posamezne zvezne države (Berns 1992, 8). Omejitev ustave je le, da elektor ne more postati senator, kongresnik ali katerikoli drugi državni uslužbenec (Constitution of the United States, Article II, Section 1) in da elektor ne mora postati nekdo, ki je ravnal v nasprotju z ameriško ustavo (Constitution of the United States, Amendament XIV). Način izbire elektorjev je bil ustavno dodeljen zakonodajalcem zveznih držav. V preteklosti se je razvilo več načinov izbora elektorjev, ki jih bom predstavila v poglavju 5.2, vsem pa je skupno, da so goreči podporniki političnih strank, ki jih izbere stranka (Pika in Maltese 2010, 60).

Skupno število elektorjev je 538, kar predstavlja skupno število senatorjev (100), članov predstavniškega doma (435) in predstavnikov okrožja, kjer je sedež vlade, t. i. okrožje Washington (3); (Briški 2009, 32). Na začetku so se elektorski glasovi delili po načelu okrožnega načrta: število elektorskih glasov, ki je enakovredno številu predstavnikov predstavniškega doma v posamezni zvezni državi, so je predsedniškimi kandidatom razdelilo glede na izkazano podporo ljudstva oziroma število glasov ljudstva v posameznem

kongresnem okrožju, medtem ko je kandidat, ki je dosegel večinsko podporo ljudstva na zvezni ravni, dobil t. i. senatorske elektorske glasove, torej dva. Kmalu pa so zakonodajalci sprejeli *'enotno'* oziroma *'enoglasno'* pravilo, ki določa, da vsi elektorski glasovi posamezne zvezne države pripadajo kandidatu, ki je dobil večinsko podporo volivcev v zvezni državi. To pravilo, imenovano tudi *'zmagovalec pobere vse'*¹⁵, je opolnomočilo zvezne države, saj imajo na ta način bistveno večji vpliv na rezultat volitev. Do leta 1836 je enotno pravilo nadomestilo okrožni načrt, pozneje pa sta se dve državi (Maine leta 1969 in Nebraska leta 1992) vrnila k staremu načinu delitve glasov in ga uporabljata še danes (Pika in Maltese 2010, 60).

Kombinacija sistema dodeljevanja elektorskih glasov zvezne države posameznemu predsedniškemu kandidatu po načinu *'zmagovalec pobere vse'*, ki se uporablja v 48 zveznih državah in okrožju Washington, ter razglasitev zmagovalca na podlagi absolutne večine elektorskih glasov močno vplivata na pojav in trdnost dvostrankarskega sistema, demokratov in republikancev, saj neodvisni kandidati praktično nimajo možnosti (Bibby 2000, 279).

5.1 Razdelitev elektorskih glasov po zveznih državah

Elektorski glasovi se razdelijo med zveznimi državami na podlagi popisa prebivalstva. Vsaki državi pripada toliko elektorjev, kot ima skupno število članov v predstavnem domu in senatu. Poleg zveznih držav ima, kot določa triindvajseti amandma k ustavi, pravico do treh elektorjev tudi okrožje Washington, kjer je sedež vlade ZDA (U.S. Electoral College, Distribution of Electoral Votes).

Zaradi migracije prebivalstva iz ene zvezne države v drugo se vsakih 10 let na podlagi popisa prebivalstva naredi pregled aktualnega stanja prebivalstva in se pripravi nova porazdelitev mest v predstavnem domu (Ladd 1993, 350). Med popisom leta 2000 in leta 2010 je tako osem zveznih držav dobilo nova mesta, deset držav pa ima manj članov v predstavnem domu. Regionalni vzorci sprememb na področju številčne zastopanosti v kongresu, ki temeljijo na popisih leta 2000 in 2010, odražajo nenehne premike prebivalcev od severovzhoda in srednjega zahoda na jug in zahod. Po zadnjem popisu prebivalstva in izhajajoč iz obstoječe porazdelitve članov zveznih držav v predstavnem domu vsak član

¹⁵ Angl.: *'Winner takes it all'*

predstavlja povprečno 710.767 prebivalcev (Congressional Apportionment, 2010 Apportionment Results).

Skupno število, kot sem že omenila, je 538 elektorjev, pri čemer ima država z najštevilčnejšim prebivalstvom (tj. Kalifornija) 55 elektorskih glasov, številčno najmanjša država (tj. Wyoming) pa ima 3 elektorske glasove. V preglednici (glej tabela 5.1) sem primerjala stanje prebivalstva in število elektorskih glasov, ki sta veljala za predsedniške volitve leta 2012 in 2016 ter bosta veljala tudi za predsedniške volitve leta 2020 (U.S. Electoral College, Distribution of Electoral Votes).

Tabela 5.1: Razdelitev elektorskih glasov glede na populacijo

Zvezna država	Popis prebivalstva 2017	Zvezna država	Število elektorskih glasov	Koliko prebivalstva pokrije 1 elektor
Kalifornija	39.849.872,00	Kalifornija	55	724.543,13
Teksas	28.449.186,00	Teksas	38	748.662,79
Florida	21.002.678,00	Florida	29	724.230,28
New York	19.889.657,00	New York	29	685.850,24
Pensilvanija	12.819.975,00	Illinois	20	640.998,75
Illinois	12.815.607,00	Pensilvanija	20	640.780,35
Ohio	11.646.273,00	Ohio	18	647.015,17
Georgia	10.450.316,00	Georgia	16	653.144,75
Severna Karolina	10.247.632,00	Michigan	16	640.477,00
Michigan	9.935.116,00	Severna Karolina	15	662.341,07
New Jersey	8.996.351,00	New Jersey	14	642.596,50
Virginija	8.492.783,00	Virginija	13	653.291,00
Washington	7.384.721,00	Washington	12	615.393,42
Arizona	7.026.629,00	Arizona	11	638.784,45
Massachusetts	6.873.018,00	Massachusetts	11	624.819,82
Tennessee	6.705.339,00	Tennessee	11	609.576,27
Indiana	6.663.280,00	Indiana	11	605.752,73
Misuri	6.123.362,00	Misuri	10	612.336,20
Maryland	6.068.511,00	Maryland	10	606.851,10
Wisconsin	5.795.147,00	Wisconsin	10	579.514,70
Kolorado	5.658.546,00	Minnesota	10	565.854,60
Minnesota	5.554.532,00	Kolorado	9	617.170,22
Južna Karolina	5.030.118,00	Južna Karolina	9	558.902,00
Alabama	4.884.115,00	Alabama	9	542.679,44
Louisiana	4.714.192,00	Louisiana	8	589.274,00
Kentucky	4.450.042,00	Kentucky	8	556.255,25
Oregon	4.144.527,00	Oregon	7	592.075,29
Oklahoma	3.974.794,00	Oklahoma	7	567.827,71
Connecticut	3.583.134,00	Connecticut	7	511.876,29

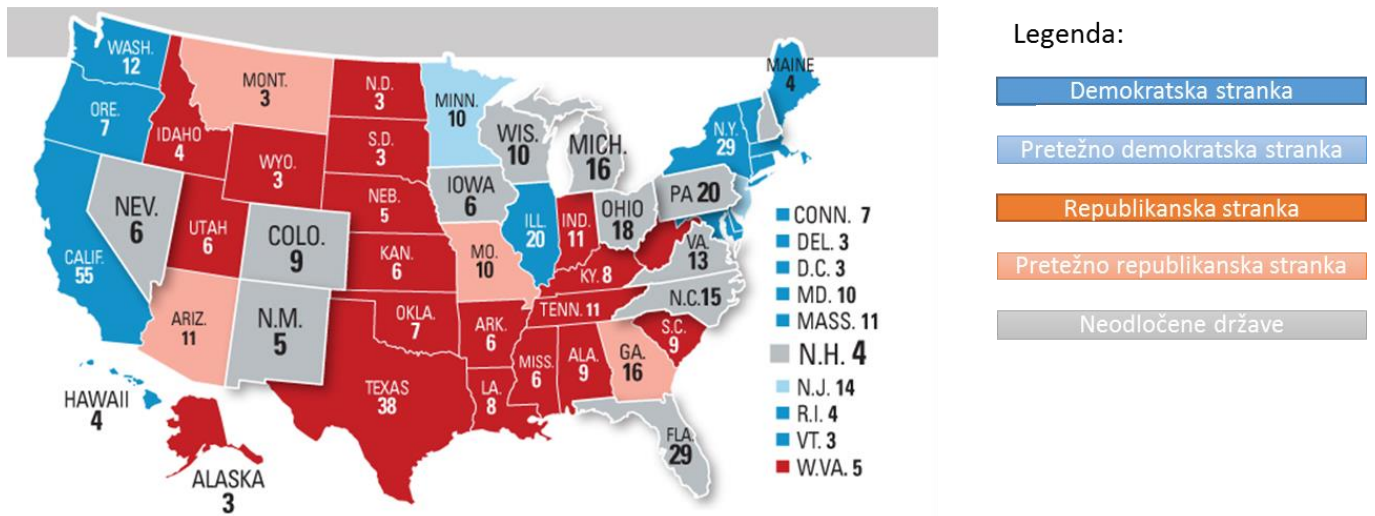
Iowa	3.152.735,00	Iowa	6	525.455,83
Utah	3.098.761,00	Utah	6	516.460,17
Arkansas	3.000.942,00	Arkansas	6	500.157,00
Nevada	2.995.973,00	Nevada	6	499.328,83
Misisipi	2.990.113,00	Misisipi	6	498.352,17
Kansas	2.929.909,00	Kansas	6	488.318,17
Nov a Mehika	2.084.193,00	Nov a Mehika	5	416.838,60
Nebraska	1.922.610,00	Nebraska	5	384.522,00
Zahodna Virginija	1.834.882,00	Zahodna Virginija	5	366.976,40
Idaho	1.695.178,00	Idaho	4	423.794,50
Hav aji	1.454.295,00	Hav aji	4	363.573,75
New Hampshire	1.335.832,00	New Hampshire	4	333.958,00
Maine	1.327.472,00	Maine	4	331.868,00
Rhode Island	1.059.080,00	Rhode Island	4	264.770,00
Montana	1.052.343,00	Montana	3	350.781,00
Delaware	965.866,00	Delaware	3	321.955,33
Južna Dakota	868.799,00	Južna Dakota	3	289.599,67
Severna Dakota	790.701,00	Severna Dakota	3	263.567,00
Aljaska	741.204,00	Aljaska	3	247.068,00
Okrožje Washington	697.012,00	Okrožje Washington	3	232.337,33
Vermont	624.592,00	Vermont	3	208.197,33
Wyoming	589.713,00	Wyoming	3	196.571,00
USA	326.441.658,00		538	606.769

Vir: State Populations 2017 in Distribution of Electoral Votes.

Kot je razvidno iz tabele 5.1, se je od leta 2010 porazdelitev prebivalstva ponovno krepko spremenila in trenutno v štirih državah prihaja do »konflikta«, kjer ima ena zvezna država več prebivalcev kot druga država, ki ima večje število elektorjev, a manjše število prebivalstva (Michigan vs. Severna Karolina in Minnesota vs. Kolorado). V tabeli 5.1. sem te primere označila z rumeno barvo.

Zanimiv je tudi prikaz v zadnji vrstici preglednice, kjer vidimo, kolikšno število prebivalstva pokrije en elektorski glas. Iz tega lahko sklepam, da ima en glas državljan v zvezni državi Wyoming skoraj štirikrat večjo težo kot en glas v zvezni državi Kalifornija. Zanimalo me je tudi, ali velikost posamezne zvezne države vpliva na porazdelitev elektorskih glasov in, kot je prikazano na sliki 5.1, velikost ne vpliva na delitev elektorskih glasov.

Slika 5.1: Razdelitev elektorskih glasov glede na velikost države

Vir: Swing States: The Deciding Factors in Elections.

Kar pa je pomembno in je tudi razvidno s slike 5.1, je, da je izmed 50 zveznih držav 12 takšnih, v katerih tradicionalno ni znano, kateri politični struji so naklonjene. Te države imenujemo tudi *neodločene države*¹⁶ in imajo pri predsedniških volitvah pomembno, celo odločilno vlogo, saj imajo skupaj kar 151 elektorskih glasov (Swing States: The Deciding Factors in Elections).

Delitev elektorskih glasov je izjemno pomembna pri oblikovanju strategij predsedniških kandidatov, saj skladno s številom elektorskih glasov (pa tudi s strankarsko naklonjenostjo države) kandidati razporejajo svoj čas in ga več namenijo državam, ki imajo večje število elektorskih glasov (Heineman in drugi 1995, 121).

5.2 Volilni kolegij v praksi

Ob pojasnjevanju delovanja volilnega kolegija je primerno ločevati tri faze, in sicer: kako in kdo določi elektorje zvezne države, kako in kdaj elektorji glasujejo in kdaj se njihove glasove prešteje ter kaj sledi štetju glasov.

¹⁶ Angl.: *Swing states*

5.2.1 Določanje elektorjev

Način, s katerim zvezne države izbirajo svoje elektorje, je določen v ustavi in je v rokah zakonodajalcev, ustava pa ne določa, da mora elektorje izbrati ljudstvo (Berns 1992, 8). Po ustavi je lahko elektor vsak, ki ni član senata ali predstavnškega doma ter ne zaseda katerekoli druge javne funkcije v ZDA ter ni ravnal v nasprotju z ustavo. Od tu naprej lahko postopek izbire elektorjev razdelimo na dva dela. Prvi del se nanaša na pripravo kandidatne liste elektorjev in je na splošno postopek izbire, ki je utemeljen na lokalnih predpisih ter pravilih posameznih političnih strank v vsaki državi. Oblikovanje kandidatne liste elektorjev se med državami razlikuje. Devetindvajset držav določa, da se kandidatna lista elektorjev izbere na strankarski konvenciji, šest držav in okrožje Washington zahtevajo predlog kandidatne liste elektorjev, ki ga sestavi zvezni ali okrožni odbor stranke, dvanajst držav pa dovoljuje strankam, da pripravijo kandidatno listo elektorjev po katerikoli metodi želijo (Berns 1992, 11). Ti postopki potekajo v vsaki državi v letu predsedniških volitev in se končajo, ko ima vsak predsedniški kandidat svojo listo elektorjev (U.S. Electoral College, About the Electors). Izbrani elektorji so torej zvesti pripadniki politične stranke, izbrani so v času predvolitev, na konvenciji stranke ali pa jih izbere odbor stranke na zvezni ravni (Pika in Maltese 2010, 60).

Drugi del procesa izbire elektorjev pa poteka na dan splošnih volitev v novembru. Ko državljani ZDA oddajo svoj glas za predsedniškega kandidata, v resnici volijo predstavnike z liste elektorjev tega kandidata na zvezni ravni (U.S. Electoral College, About the Electors). Imena elektorjev se le redko pojavljajo na glasovnicah, dvainštirideset držav namreč uporablja skrajšane glasovnice, na katerih so navedeni le kandidati za predsednika, torej volivec obkroži par (kandidata za predsednika in podpredsednika), za katerega želi glasovati, v resnici pa s tem avtomatično glasuje za listo elektorjev, ki so v tej zvezni državi dodeljeni določenemu predsedniškemu kandidatu. Ko so ti elektorji izvoljeni, je po federalnem statutu naloga guvernerja zvezne države, da izbrane elektorje certificira tako, da, kakor hitro je to mogoče, pošlje seznam imen izvoljenih elektorjev uradniku federalne vlade in s tem so izvoljeni elektorji tudi uradno upravičeni, da oddajo svoj glas za predsednika (Berns 1992, 11, 14–15).

Kandidatna lista elektorjev zmagovalnega predsedniškega kandidata je torej določena kot skupina elektorjev posamezne zvezne države, kar pomeni, da ne glede na to, za koliko glasov je predsedniški kandidat v posamezni državi premagal nasprotnika/-e, so vsi elektorji, ki

zastopajo zvezno državo, člani liste enega, na zvezni ravni zmagovalnega predsedniškega kandidata – način 'zmagovalec pobere vse'. Kot sem že omenila, sta izjemi državi Nebraska in Maine, kjer se uporablja proporcionalni sistem in elektorji lahko glasujejo za različne predsedniške kandidate (Bibby 2000, 276 in U.S. Electoral College, About the Electors).

5.2.2 Glasovanje elektorjev

Na splošnih volitvah izvoljeni elektorji zvezne države se nato zberejo v ponedeljek po drugi sredi v decembru v glavnem mestu zvezne države, za katero glasujejo, in oddajo svoja dva glasova, ločeno za predsednika in podpredsednika (Ferfila 2002, 348 in Pika in Maltese 2010, 60). Njihov glas za predsednika in za podpredsednika se zabeleži, certificira in zapečati ter pošlje predsedniku senata in v arhiv ZDA v Washington. Ustavna omejitev, ki jo imajo, je, da morajo vsaj en svoj glas oddati kandidatu (bodisi predsedniku ali podpredsedniku), ki ne prebiva v isti zvezni državi, od koder prihaja elektor (Berns 1992, 15).

Izbrani elektorji so zavezani k temu, da svoj glas oddajo predsedniškemu dvojcu, na listi elektorjev katerega so bili. A v šestindvajsetih zveznih državah to velja le kot nezapisan dogovor, v devetnajstih so k temu zavezani ali z zakonom ali pa s strankarskimi pravili, a se, če bi glasovali drugače, njihovega dejanja ne kaznuje. Le pet zveznih držav (Nova Mehika, Severna Karolina, Oklahoma, Južna Karolina in Washington) določa kazni za elektorje, ki ne izpolnijo svoje zaveze. Pri tem ima Severna Karolina verjetno najprimernejši način kaznovanja elektorjev, ki ne izpolnijo svoje zaveze. Takšnemu elektorju poleg finančne globe grozi tudi odpoklic s položaja elektorja, njegovega glasu se ne upošteva in na njegovo položaj se postavi drugega elektorja. Glede na zgornje omejitve glasovanja elektorjev, elektorje lahko razdelimo na tri tipe (Berns 1992, 12):

- *zvesti elektor*, ki glasuje skladno z zavezo in tako odda svoj glas predsedniškemu in podpredsedniškemu kandidatu svoje stranke;
- *nezvesti elektor*, ki je zavezan k glasovanju za strankarskega kandidata predsednika in podpredsednika, a odda svoj glas drugemu;
- *nezavezan elektor*, ki ga niti zakon niti strankarska pravila ne zavezujejo k oddaji glasu za kateregakoli kandidata in tako lahko svoj glas odda kateremukoli kandidatu želi.

Verjetnost, da bi elektorji prezrli odločitev ljudstva in svoj volilni glas oddali kandidatu druge stranke, je izredno majhna. Po navadi so elektorji predstavniki, ki imajo v stranki pomemben položaj ali pa so bili na položaj elektorja izbrani zaradi dolgoletnega lojalnega članstva v

stranki. Skozi zgodovinski pregled ugotavljam, da je več kot 99 odstotkov elektorjev glasovalo skladno s svojo zavezo (U.S. Electoral College, About the Electors). Do zadnjih volitev se je pojavilo je nekaj nezvestih elektorjev, in čeprav elektorji niso bili kaznovani, je njihova nezvestoba pogosto škodila njihovem političnem ugledu in karieri (Berns 1992, 12).

5.2.3 Štetje elektorskih glasov in razglasitev predsednika

Glasove 538 elektorjev odpre predsedujoči senatu 6. januarja v letu po volitvah na skupni seji senata in predstavniškega doma. Glasove označi in prešteje vladni uslužbenec, ki ga določita predstavniški dom in senat. Glasovi posamezne države so nato objavljeni po vrstnem redu zveznih držav (Berns 1992, 17).

Za izvolitev predsednika je potrebna večina elektorjev (tj. 270 glasov od skupno 538). Predsedniški in podpredsedniški kandidat, ki prejmeta večino glasov, sta razglašena za predsednika oziroma podpredsednika (Berns 1992, 17). Če noben od kandidatov te večine ne dobi, odločitev o izbranem predsedniku prevzame novoizvoljeni predstavniški dom. Ta ima nalogo, da med tremi kandidati, ki so dobili največ elektorskih glasov, izbere novega predsednika (Bibby 2000, 277 in Ferfila 2002, 348–349).

5.3 Argumenti »ZA« in »PROTI« volilnemu kolegiju

Posrednost v volilnem sistemu, s katerim se izbira politično najpomembnejša figura v ZDA – predsednik, je edinstven primer in kot tak izstopa med demokracijami po svetu. Poleg ZDA je na svetu še devetindvajset drugih držav, ki svojega predsednika volijo posredno. Pri tem je pomembno zavedanje, da je izmed teh le nekaj takšnih, v katerih predsedniška funkcija združuje dve pomembni vlogi in predsednik nastopa kot vodja države in vodja vlade. Med njimi so Bocvana, Federativne države Mikronezije, Marshallovi otoki, Nauru, Južna Afrika in Surinam (DeSilver 2016). Zaradi tega so v javnosti pogoste razprave, v katerih si nasprotujejo zagovorniki obstoječega ameriškega predsedniškega volilnega sistema in tisti, ki pozivajo k spremembam. V nadaljevanju bom predstavila nekatere ključne argumente in stališča, ki sistem izbire predsednika prek volilnega kolegija podpirajo, in tiste, ki mu nasprotujejo.

Med argumenti, ki podpirajo ohranitev volilnega kolegija, bi izpostavila:

✓ *Volilni kolegij krepi federalni sistem ZDA.*

Ker glasovanje za predsednika poteka na ravni zveznih držav in pozneje z glasovanjem elektorjev iz posameznih zveznih držav izberejo predsednika, se s tem krepi moč federalne ureditve v Ameriki. Opustitev sistema glasovanja elektorjev bi državam vzela nekatere pristojnosti in s tem oslabila moč federalne ureditve. Volilni kolegij je s tega vidika pomemben sestavni del opolnomočenja držav članic (Bayh 1977, 321–322; Boylan 2008, 55). Drug pomemben vidik, ki podpira ta argument, je raznovrstnost ameriške pokrajine, ki je v nekaterih zveznih državah izrazito ruralna in v drugih zelo urbana. Neposredne volitve bi tako strateško kandidate gnale v urbane razvite države. S tem bi bila posamezna območja še bolj zapostavljena in ne bi imela vloge pri izbiri predsednika, kar bi pomenilo tudi, da bi nekatere podeželske zvezne države izgubile moč odločanja, kar posledično pomeni tudi zmanjšanje moči federalnega sistema (Long 2017).

✓ *Z uvedbo neposrednih volitev bi imele manjšine manjši vpliv na izbiro predsednika.*

Delovanje volilnega kolegija daje nesorazmeren vpliv glasovanja ravnim in etničnim manjšinam, saj so manjšine največkrat prisotne v velikih industrijskih neodločenih državah, ki imajo precej elektorskih glasov. Ker te države niso tipično naklonjene eni politični smeri, lahko praktično vsak glas odloči izid volitev zvezne države in s tem dodeljevanje elektorskih glasov enemu kandidatu. Zaradi tega manjšine pritegnejo veliko pozornosti in nagovarjanja predsedniških kandidatov in se na ta način tudi izravnajo nekatere ekonomske ali socialne nepravilnosti, ki so jih te skupine utpele v preteklosti (Bayh 1977, 327).

✓ *Volilni kolegij zagotavlja, da vsi deli države sodelujejo pri izbiri predsednika ZDA.*

Če bi bila izvolitev odvisna izključno od rezultata splošnih volitev, potem bi kandidati omejili kampanje na močno poseljenih območjih ali v določenih regijah. Volilni kolegij pa za zmago na volitvah predvideva pridobitev elektorskih glasov vseh regij, zato načrtujejo svoje kampanje tako, da so namenjene interesom in potrebam celotne države. Brez volilnega kolegija bi bile skupine, kot so 'Kmetje Iowe' in 'Tovarniški delavci Ohia' ignorirane oziroma zapostavljene zaradi večje pozornosti metropolitanskim zveznim državam (The Electoral College: Top 3 Pros and Cons).

✓ *Volilni kolegij zagotavlja zanesljivost izida predsedniških volitev.*

V primeru neposrednih oziroma splošnih volitev bi bilo mogoče, da posamezni kandidat, ki dobi največje število glasov ljudstva, nima absolutne večine (50 odstotkov volivcev ali več),

zaradi česar bi bilo treba organizirati ponovne volitve (drugi krog), na katerih bi se pomerila le kandidata, ki sta v prvem krogu dobila največje število glasov volilnega telesa. Volilni kolegij pa zagotavlja zanesljivo izvolitev predsednika brez ponavljajočih se volitev (Bibby 2000, 285 in *The Electoral College: Top 3 Pros and Cons*).

✓ *Ljudje so preslabo informirani, da bi odločali o najprimernejšem kandidatu za predsednika ZDA.*

Sodobno tehnologijo in razvoj prenosa informacije je sicer nesmiselno primerjati s stanjem v času pisanja ustave (Vodnik 2017), saj danes tehnologije omogočajo volivcem, da pridobijo potrebne informacije za informirane odločitve na način, ki ga ustanovni očetje niso mogli predvideti (*The Electoral College: Top 3 Pros and Cons*). Kljub temu pa se pojavljata dva argumenta v podporo temu argumentu. Razvoj družbenih medijev odpira vprašanje, kako kritični so volivci ob presoji kandidatov in njihovih programov in kje iščejo informacije. Načeloma obstaja poplava informacij, toda pogosto tudi prek družbenih medijev lahko zajemamo samo tiste informacije, ki so nam všeč in ne sprožajo kritičnega razmisleka (Vodnik 2017). Po drugi strani pa obstaja množica ljudi (znotraj ZDA), ki sistema ne razumejo in vseeno volijo, in druga množica tistih, ki so informirani, a ne volijo (Long 2017).

Ključni argumenti proti volilnemu kolegiju pa so:

x *Volilni kolegij spodbuja dvostrankarski sistem v ZDA in ne omogoča možnosti manjšim strankam.*

Volilni kolegij zaradi načina 'zmagovalec pobere vse' in predpostavke absolutne večine, potrebne za razglasitev predsednika ZDA, močno spodbuja ohranjanje dvostrankarskega sistema, saj tretjim, manjšinskim strankam ne ponuja nobene možnosti za zmago na predsedniških volitvah, ker so glasovi ostalim (neodvisnim) kandidatom razpršeni po celi Ameriki in navadno niso skoncentrirani v eni zvezni državi, zato je možnost, da bi takšen kandidat dobil volitve, skoraj nična.

x *Vsi glasovi ljudstva niso enako pomembni.*

Zaradi obsega ameriškega federalizma trenutni sistem pomeni pomembno prednost zastopanosti manjših držav v kongresu. Izhajajoč iz tega pa imajo male države tudi posebno prednost pri glasovanju za predsednika (Boylan 2008, 53). Kot sem omenila v podpoglavju 5.1, drži, da ima v majhnih državah en glas večji pomen kot v velikih državah, a če primerjam 10 največjih in najmanjših držav, ugotovim, da ima 10 največjih držav skoraj dovolj število

elektorskih glasov za zmago (skupaj 256 elektorjev), medtem ko ima 10 najmanjših držav le 32 elektorskih glasov. S tega vidika je jasno, da bodo kandidati večji del svoje kampanje usmerili v velike države in zapostavili manjše, ker je predvsem v velikih državah njihova možnost za zmago (Bibby 2000, 281).

x *Američani ne volijo predsednika, ampak elektorje, ti pa največkrat niso dolžni sprejeti iste odločitve kot ljudstvo.*

V večini zveznih držav elektorjev nič ne zavezuje k oddaji svojega glasu predsedniškemu kandidatu svoje stranke. Le nekaj držav ima predpisane kazni za t. i. nezveste elektorje (Berns 1992, 12). V primeru tesnega izida glasovanja na splošnih volitvah bi lahko nekaj takšnih elektorjev spremenilo odločitev ljudstva o tem, kdo bo postal predsednik (Bayh 1977, 317).

x *Volilni kolegij daje preveč moči neodločenim državam in omogoča, da predsedniške volitve odloči nekaj držav.*

Zaradi volilnega kolegija predsedniški kandidati svojo pozornost pretežno usmerjajo v omejeno število zveznih držav, ki niso tipične podpornice posamezne politične smeri in njihova odločitev niha med demokrati in republikanci (The Electoral College: Top 3 Pros and Cons), to pa vodi k zapostavljenosti drugih zveznih držav in interesov teh zveznih držav, ki so ali majhne ali pa tipično naklonjene eni politični opciji.

x *Volilni kolegij lahko izvoli predsednika z manjšinsko podporo ljudstva.*

Verjetno najpomembnejši argument pa je ta, da volilni kolegij lahko privede do izvolitve predsednika z manjšinsko podporo ljudstva. Sistem volilnega kolegija omogoča izvolitev predsednika, ki je na splošnih volitvah dosegel manj glasov kot njegov tekmeč. To se zgodi zaradi delitve elektorskih glasov posamezne zvezne države po načinu 'zmagovalec pobere vse'. To pomeni, da ne glede na to, ali je en kandidat v zvezni državi zmagal za milijon glasov razlike ali pa za enega, v vsakem primeru dobi vse glasove tiste zvezne države. Seveda to pomeni, da lahko ljudstvo množično podpre enega kandidata, a ker so glasovi neproporcionalno razdeljeni po državah, elektorji na koncu izberejo drugega kandidata. Od sprejetja ustave do danes se je to dogodilo že petkrat. Primere si bomo podrobneje ogledali v podpoglavju 5.3.

5.4 Primeri izvolitev predsednika z manjšinsko podporo ljudstva

Kot sem že omenila, je način, po katerem je izvoljen ameriški predsednik, v sodobnem času edinstven in v mnogih pogledih ne ustreza več razlogom, zaradi katerih je bil uveden. Večina v elektorskem glasovanju lahko preglasi večino v glasovanju ljudstva. Situacija ko se je prav to zgodilo, se je od sprejetja ustave ZDA do danes ponovila petkrat (Laski 1940, 228). Trikrat v 19. stoletju, ko so se pravila igre predsedniških volitev še precej spreminjala, in dvakrat v 21. stoletju.

5.4.1 Predsedniške volitve 1824: Adams vs. Jackson

Predsedniška kampanja za predsedniške volitve leta 1824 se je začela zelo zgodaj. Že januarja leta 1822 so se začele razprave, kdo naj bi nasledil Monroeja v beli hiši. Do jeseni leta 1824 je bilo jasno, da se bodo na volitvah pomerili štiri resni kandidati: Andrew Jackson, John Quincy Adams, William H. Crawford in Henry Clay, vsi predstavniki takrat demokratsko-republikanske stranke (Boller 2004, 33). Politična kampanja se je namesto na vsebino osredotočila na osebne značilnosti kandidatov, pri čemer so prevladovali osebni napadi na kandidate prek časopisov, privržencev drugih strank, kar je povzročilo to, da ni bilo enega močnega favorita (Berns 1992, 38). Glavna tekmeča za predsedniški položaj sta bila Andrew Jackson in John Quincy Adams (Boller 2004, 33).

Na novembrskih volitvah leta 1824 je sodelovalo 24 zveznih držav, ki so skupno imele 261 elektorjev (Boller 2004, 35). V tem času je bila izbira elektorjev deljena – nekatere države so jih izbrale na podlagi glasov ljudstva (18 zveznih držav), druge so izbiro prepustile državnim zakonodajalcem (6 zveznih držav); (Bibby 200, 278). Andrew Jackson je dobil tako najvišje število glasov ljudstva (38.000 več kot drugouvrščeni Adams) kot tudi najvišje število elektorskih glasov (99 od takrat skupno 261). Ker pa ni dosegel absolutne večine elektorskih glasov, torej vsaj 131 elektorskih glasov, je odgovornost za izbiro predsednika drugič od sprejetja ustave padla v roke članov predstavniškega doma, tokrat prvič zaradi razloga, ker nihče od kandidatov ni dobil absolutne večine (Boller 2004, 35). Ta pojav je olajšal prevlado zakonodajne veje oblasti in celo ogrozil obstoj delitve oblasti (Berns 1992, 40).

Predstavniški dom ima po dvanajstem amandmaju k ameriški ustavi dolžnost, da odloča o izbiri predsednika, če nihče od predsedniških kandidatov nima absolutne večine volilnega

kolegija. Predstavniški dom izbira predsednika med tremi kandidati, ki so dobili največ glasov elektorjev (Boller 2004, 35). Predstavniški dom je 9. februarja leta 1825 z glasovi trinajstih delegatov zveznih držav izglasoval Adamsa. Privrženci Jacksona so pozneje trdili, da je šlo za obliko korupcije, saj naj bi Clay (četrtovrščeni kandidat in takrat aktualni član predstavniškega doma) vplival na glasovanje predstavniškega doma, Adams pa ga je pozneje imenoval za državnega sekretarja (Boller 2004, 36–37). Kot predsednik je na koncu zaprisegel John Quincy Adams, čeprav ni zmagal niti na splošnih volitvah niti ni na začetku imel večine elektorskih glasov (Gore 2016 in U.S. Electoral College, Historical Election Results). Te volitve so se v zgodovino zapisale kot prve volitve, kjer ljudstvo ni odločilo, kdo bo njihov predsednik (1824 Presidential Election).

5.4.2 Predsedniške volitve 1876: Tilden vs. Hayes

Leto 1876 je bilo za ZDA pomembno leto, saj so praznovali stoto obletnico državne neodvisnosti. V ta namen je bilo po državi organiziranih veliko proslav, zabav in plesov. Poleg tega pa so se leta 1876 državi obetale predsedniške volitve, ki so se v zgodovino zapisale kot najbolj kontroverzne ameriške predsedniške volitve (Boller 2004, 133).

Takrat že močno uveljavljeni stranki republikancev in demokratov sta za svoje kandidate imenovali dva ugledna guvernerja, predstavnika poštenosti in integritete. Kandidat republikanske stranke je tako postal guverner zvezne države Ohio Rutherford B. Hayes, kandidat demokratske stranke pa guverner zvezne države New York Samuel J. Tilden. Med stališči, na katerih sta kandidata gradila svojo kampanjo, je bilo le malo razlik, strinjala sta se glede ključnih politik tistega časa, denimo, o reformi javne uprave, umiku vojaških čet z juga države itd. Kljub temu je predvolilna kampanja postala zagrenjena, umazana in neprimerna za tisti čas. Strani sta se med seboj obtoževali, zmerjali in lagali (Berns 1992, 41 in Boller 2004, 133–134).

Na dan volitev, 7. novembra 1876, je vse kazalo na Tildnovo zmago. Javnost mu je namenila 256.000 glasov več kot njegovemu protikandidatu. Tudi po številu elektorskih glasov se je Tilden oddaljil od Hayesa, saj jih imel že 184 (Hayes le 165) in je za zmago, torej do absolutne večine, potreboval le še en glas ene od štirih zveznih držav¹⁷, ki so jih takrat imele skupno 20. Tudi Hayes je že priznal poraz, a republikanska stranka na to še ni bila

¹⁷ Prešteti niso bili le še glasovi zveznih držav Južna Karolina, Florida, Louisiana in Oregon.

pripravljena. Predsednik stranke Chandler je začel pritiskati na preostale države, trdil je, da je Hayes poleg elektorskih glasov v Oregonu dobil tudi glasove v ostalih treh državah ter da ima tako zadostnih 185 elektorskih glasov, in začelo se je obdobje kaosa. Takratni predsednik Grant je moral na območja, kjer so se glasovi preštevali, poslati vojaške čete, da so vzdrževale mir. Obe strani sta poskušali zaščititi svoje interese s podkupninami, ponarejanjem in kopičenjem glasov v glasovalnih skrinjicah (Berns 1992, 41 in Boller 2004, 135).

Ker ustava ni predvidela posebnega postopka za primer konfliktnih poročanj o elektorskih glasovih posamezne države in ker demokrasko obarvan predstavniki dom ni želel prepustiti odločitve senatu z republikansko večino (in obratno), so v kongresu predlagali kompromis, da se oblikuje petnajstčlanski volilni odbor, sestavljen iz petih senatorjev, petih članov predstavnškega doma in petih predstavnikov sodstva. Od teh članov je bilo sedem republikancev, sedem demokratov in en predstavnik sodstva David Davis, ki je bil neodvisen. Ker pa je bil Davis zadnji trenutek izvoljen v senat in je s tem postal neprimeren kandidat za volilni odbor, so ga nadomestili z republikanskim predstavnikom sodstva Josephom Bradleyem. Demokrati so verjeli, da bo glasoval neodvisno od njegove strankarske usmerjenosti. V vmesnem času se je pojavljalo precej nasilja in groženj, usmerjenih predvsem v Bradleyja, čigar hišo so zato morali varovati, po življenju pa so stregli tudi predsedniškemu kandidatu Hayesu. Odbor je končno izglasoval osem glasov v prid Hayesu in sedem v prid Tildnu, zato je šlo preostalih 20 elektorskih glasov republikanskemu kandidatu. Po dolgem povolilnem sporu, ki je trajal vse od 7. novembra 1876 do 2. marca 1877, je Rutherford B. Hayes postal drugi predsednik ZDA, ki ni imel večinske podpore ljudstva (Berns 1992, 41–42).

Deset let pozneje je kongres z zakonom o volilnem štetju sprejel proceduro, ki ureja sporne elektorske glasove in postavlja zvezne države kot tisti organ, ki odloča o veljavnosti in legalnosti izbire elektorjev. Sočasna večina v predstavnškem domu in senatu pa je potrebna, da se glas posameznega elektorja zavrne (Berns 1992, 43).

5.4.3 Predsedniške volitve 1888: Cleveland vs. Harrison

Predvolilna kampanja in volitve leta 1888 so bile v znamenju carinjenja. S tem, ko je takrat še obstoječi predsednik ZDA Stephen Grover Cleveland svoj letni nagovor kongresu v decembru leta 1887 posvetil podpori reforme carinjenja, je jasno nakazal svoje stališče glede te teme, ki je postala tudi glavna tema tako Clevelanda, ki ga je demokraski stranka ponovno izbrala kot

svojega predsedniškega kandidata, kot tudi Benamina Harrisona, kandidata republikanske¹⁸ stranke, ki je spremembi carinjena nasprotoval. Harrison je predvolilno tekmo označil kot tekmo velikih načel, ki so nadomestila osebna obrekovanja in klevetanja, in imel je deloma prav, saj je ljudstvo resnično veliko razpravljalo o podpori ali odklanjanju revizije carinjenja, kljub temu pa so se v boju za predsedniški položaj pojavile nekatere obtožbe (Boller 2004, 157 in 1888 Presidential Election).

Predvolilno tekmo je leta 1888 veliko bolje vodila republikanska stranka, bili so bolj organizirani, imeli so več sredstev in njihov kandidat je veliko bolj aktivno nagovarjal volilno javnost. Pri nabiranju sredstev za kampanjo so se obračali na vodilne proizvajalce, ki pa so poleg so stranki poleg finančne podpore, pomagali tudi s pridobivanjem glasov. Svojim delavcem so namreč grozili tudi z zniževanjem plač in odpuščanjem, če bi Cleveland zmagal na volitvah. Skupno so republikanci za kampanjo Harrisona zbrali več kot tri milijone dolarjev, kar je bila najobsežnejša poraba sredstev do takrat (Boller 2004, 158).

Volitve leta 1888 so potekale 6. novembra in udeležilo se jih je 11.388.846 Američanov. Kljub odlični predvolilni kampanji republikancev je ljudstvo s 95.096 glasovi prednosti izvolilo demokratskega predsednika Clevelanda, a ker je Cleveland v nekaterih državah zmagal z občutno prednostjo, je Harrison v več državah zmagal z manjšo prednostjo, in zato postal zmagovalec po prešteti elektorskih glasovih. Harrison je dobil kar 58 odstotkov elektorskih glasov (233 od skupno 401) in tako postal novi predsednik ZDA (Bibby 2000, 278; Boller 2004, 158–159 in 1888 Presidential General Election Results).

Ker je bil od leta 1888 in vse do leta 2000 zmagovalec glasov ljudstva tudi zmagovalec volilnega kolegija, je bil potreba po odpravi takšnega sistema v kongresu zelo majhna. Bolj kot na odpravo pa se je opozarjalo na dejstvo, da volilni kolegij pripisuje pretirano zmago predsedniškemu kandidatu, kar je dajalo predsedniku tudi boljše priložnost, da z »visoko volilno podporo« upravičuje in podpira izvajanje politik, ki jih je zagovarjal v času predvolilne kampanje (Bibby 2000, 278).

¹⁸ V tistem času se je republikanska stranka imenovala tudi G.O.P., kar je pomenilo *Great Old Party* oziroma po slovensko Izjemna stara stranka.

5.4.4 Predsedniške volitve 2000: Gore vs. Bush

Predsedniške volitve leta 2000 so se ponovno vpisale v zgodovino, saj je bilo prvič od časa ustavnih očetov, da so v rezultat volitev vpletli tudi sodstvo (Boller 2004, 406). Glavna kandidata sta bila guverner zvezne države Teksas George Walker Bush, kandidat republikanske stranke, in dotedanji podpredsednik Clintonove administracije Albert Gore Jr., kandidat demokratske stranke (Ferfila 2002, 558).

Do volilnega dne je predsedniška tekma potekala precej mirno, brez posebnih vznemirljivosti. Dolgo je po javnomnenjskih raziskavah vodil Bush, ki je tudi veliko več vložil v kampanjo, a v zadnjih tednih ga je Al Gore dohitel in prehitel, kar je vse do volitev v negotovosti pustilo oba kandidata (Boller 2004, 406). Na predsedniške volitve, ki so v ZDA potekale 7. novembra, je šlo več kot sto milijonov Američanov, a jim ni uspelo določiti zmagovalca (Ferfila 2002, 558).

Kot pričakovano glede na javnomnenjske raziskave je bil izid volitev tesen, na volišča se je odpravilo 51 % ameriške javnosti in glede na njihove oddane glasovnice je Al Gore prehitel Busha za 547.298 glasov in po Bollerju (2004, 408) bi bil Al Gore zmagovalec volitev, če se pri štetju glasov zvezne države Florida ne bi pojavile nepravilnosti. S tem se je začela tudi volilna 'drama', ki je državo pustila v napetosti kar 36 dni po volitvah. Po prešteti glasovih v zveznih državah Nova Mehika in Oregon je vodstvo prevzel Al Gore z 255 elektorskimi glasovi (Bush jih je imel 246). Postalo je jasno, da bo o volitvah odločala neodločena država Florida, kjer je bila javnost zelo deljena. Zaradi tesnega izida v zvezni državi velja zakon ponovnega štetja, ki je za manj kot 300 glasov zmago zvezne države s 25 pomembnimi elektorskimi glasovi dodelil Bushu. Ker v Floridi za štetje glasov uporabljajo strojno opremo, zaradi katerih so se zgodile številne napake (več kot 1000 glasov naj ne bi bilo zabeleženih), so demokrati na floridskem vrhovnem sodišču zahtevali ročno štetje v treh okrožjih zvezne države. Ponovno ročno štetje je bilo odobreno in v dveh okrožjih tudi izvedeno, v tretjem t. i. okrožju Dale, ki vključuje Miami, pa so štetje prekinili, saj naj ga ne bi mogli opraviti v roku. Državna sekretarka je zato kot zmagovalca zvezne države Florida razglasila Busha. Demokrati so se ponovno obrnili na floridsko vrhovno sodišče in zaprosili za ponovno ročno štetje v okrožju Dale kot tudi v vseh ostalih 67 okrožjih, kjer še niso izvedli ročnega štetja. Ker naj bi ponovno štetje Bushu odvzelo enako varstvo pred zakonom, so se republikanci obrnili na ameriško vrhovno sodišče, ki pa je odločilo v prid republikancev. Floridski predstavniški dom je 12. decembra 2000 zaključil floridsko volilno odisejado s tem, ko je

izvolil Busheve elektorje. Tako je bilo jasno, da bo kljub nižji podpori javnosti 20. januarja kot 43. predsednik ZDA zaprisegel George Bush. Ker je pravzaprav usodo kandidatov določilo pet vrhovnih sodnikov ZDA, ki so glasovali proti ponovnemu štetju (4 so glasovali za), je ameriški komik Mark Russell komentiral, da je v demokraciji 200 milijonov Američanov ljudstvo odločilo – vseh pet njih (Boller 2004, 408–411; Ferfila 2002, 558–559 in 2000 Presidential General Election Results).

5.4.5 Predsedniške volitve 2016: Clinton vs. Trump

Predvolilne kampanje republikanskega kandidata in nepremičninskega mogotca Donalda Trumpa in demokratske kandidatke, senatorke in bivše prve dame Hillary Clinton za predsedniške volitve leta 2016 so dosegle novo dno na področju blatenja in klevetanja kandidatov v škodo protikandidata. Padle so na raven resničnostnih šovov (Ferfila v Esih 2017). Pred volilnim dnom so javnomnenjske raziskave kazale, da je država razdeljena tudi po demografskem preseku. V zveznih državah, v katerih naj bi beli moški podprli Trumpa, ženske in etnične manjšine pa Clintonovo, se to ni zgodilo v meri, kot je bilo pričakovati iz raziskav, kar je bilo odločilno za poraz Clintonove (Kirk in drugi 2016).

Volitev, ki so potekale 8. novembra 2016, se je udeležilo 137.100.229 Američanov, od tega jih je 62.985.106 volilo za Trumpa in skoraj tri milijone več (tj. 65.853.625) za Hillary Clinton. Kljub temu so se glasovi razpršili tako, da je Trump volitve dobil z izrazito večino elektorskih glasov, 304 od skupno 538. Clintonova jih je dobila 227, posebnost pa je bila, da je tokrat bilo kar sedem nezvestih elektorjev (2016 Presidential General Election Results). Še ena posebnost teh volitev je bilo to, da je več kot šest milijonov volivcev glasovalo za kandidate tretje stranke v teh volitvah, kar pomeni trikrat več kot v letu 2012. Ta podatek lahko razumem tudi kot posledico nezadovoljstva Američanov z obema glavnima kandidatom (Kirk in drugi, 2016). Zmago volilnega kolegija, ki je pomenila tudi Trumpovo zmago na volitvah, pa vidim kot eno od najbolj presenetljivih zmag v ameriški politični zgodovini. Donald Trump je tako postal 45. ameriški predsednik, a prvi predsednik, ki je v preteklosti nastopal v resničnostnem šovu, prvi, ki se je med kampanjo soočal z obtožbami spolnega nadlegovanja, in najstarejši predsednik, ki je bil kadarkoli izvoljen (Smith 2016).

Že z osvojenom nominacijo republikanske stranke in pozneje zmago na splošnih volitvah, ki jo je zaznamovala uporaba skrajno rasističnega, ženskam sovražnega in desničarsko populističnega neofašističnega diskurza, je Trumpov uspeh simptom krize ameriškega

demokracičnega političnega predstavništva. Demokratično politično predstavništvo namreč razumem kot osrednjo značilnost sodobnih socialno-ekonomskih in političnih ureditev, ki je izoblikovano na podlagi neločljivo povezanih in medsebojno odvisnih osrednjih značilnosti, kot so politična enakost, strpnost, osebne svobode, osebne pravice in predvsem politične pravice in suverenost ljudstva (Vrečko Ilc 2017, 17).

Kot sem nakazala, se primeri izvolitev predsednika, ki nima večinske podpore ljudstva, med seboj razlikujejo predvsem v tem, kaj se je dogajalo po dnevu volitev in kako je prišlo do končne odločitve, a vsem je skupno, da glasovi elektorjev niso bili uravnoteženi z glasovi ljudstva. Ali je na ta način izvoljeni politični predstavnik tudi legitimen?

5.5 Legitimnost predsednika

Po Glennu (v Vrečko Ilc 2017, 21) konvencionalna ideja demokratične politične zastopanosti predpostavlja obstoj avtonomnih, racionalnih, strpnih in enakih posameznikov, ki so nosilci neodtujljivih pravic in imajo pravico do sodelovanja v demokratičnih političnih procesih bodisi kot volivci ali kandidati. Ti posamezniki so državljani in so ključnega pomena za zagotavljanje legitimnosti predstavniških političnih institucij. Izhajajoč iz tega se poraja vprašanje, kakšno legitimnost ima predsednik, izvoljen po obstoječih volilnih pravilih, brez podpore večine ljudstva.

Pisci ameriške ustave, obremenjeni z monarhično ureditvijo Evrope, so se želeli izogniti temu, da bi bila vloga predsednika države na kakršenkoli način podobna vlogi kralja. Zato so predvideli, da je legitimnost predsednika odvisna od volje ljudi (Ladd 1993, 181). Po Linzu (v Della Porta 2003, 172) je značilnost predsedniških sistemov dvojna demokratična legitimnost, saj jo ima tako predsednik, ki ga izvoli **ali** ljudstvo **ali** elektorji, ki jih je izvolilo ljudstvo, kot tudi izvoljeni parlament. Po Sruku (1995, 181) pa lahko legitimnost posameznika temelji tudi na podlagi karizme, kadar je njen temelj zavezanosti v nedvomno avtoriteto karizmatičnega voditelja.

Legitimnost ameriškega predsednika pa je pod vprašajem tudi zaradi razmeroma nizke volilne udeležbe. Še večja težava legitimacije predsednika pa se pojavi, ko volilni kolegij ne pretvori rezultata splošnih volitev v končno stanje. Takrat nastane problem, saj se poleg oslABLJENE

legitimnosti predsednika med volivci pojavi nezaupanje v volilni sistem (Long 2017). Tudi Brezovšek (1989, 1253) kot pomemben element volilnega sistema opredeljuje zaupanje. Mirna in legitimna zamenjava političnih upravljavcev – torej vpliv na politično vodstvo in legitimacijska funkcija volitev – pa je pogoj in sestavina zaupanja.

5.6 Prizadevanja za odpravo volilnega kolegija

»Obstaja možnost, da bodo Američani končno demokratizirali ameriško demokracijo.«¹⁹

Arthur Schlesinger Jr. (v Boller 2004, 419)

Po nekaterih avtorjih, tudi Blacku (v Boylan 2008, 53–54), je demokracija opredeljena kot sistem, ki se ob sprejemanju odločitev zaveže k upoštevanju volje večine ljudi. Če je ta opredelitev demokratičnosti točna, potem velja dejstvo, da je ameriški ustavni sistem vladanja povsem nedemokratičen, kar velja tudi za področje volilnega kolegija v primerih, ko zmagovalec volitev postane kandidat z večinsko podporo elektorjev, čeprav je na splošnih volitvah večino glasov ljudstva dobil drugi kandidat. Ko se to zgodi, se pojavijo vprašanja, ali ustavna ureditev, ki določa izbiro predsednika, potrebuje spremembo ali je morda treba ponovno preučiti definicijo demokracije. Po Bibbyju (2000, 284) večina kritikov volilnemu kolegiju in sistemu dodeljevanja elektorskih glasov po načelu 'zmagovalec pobere vse' očita prav to, da je nedemokratičen.

Sprememba volilnega sistema za Američane predstavlja velik izziv, saj bi zaradi ustavnih določb, ki urejajo postopek za izvolitev predsednika, sprememba sistema pomenila nujno spremembo oziroma dopolnitev ustave. Za vsako ustavno spremembo pa sta potrebna dvotretjinsko soglasje v obeh domovih kongresa ter odobritev 38 držav. Zato je nekoliko nerealno pričakovati, da bi se volilni kolegij odpravil (The Electoral College: Top 3 Pros and Cons). Kljub vsemu se je težnja po ustavni dopolnitvi oziroma spremembi v preteklosti pojavljala, kdaj in kdo so bili pobudniki ter kakšne alternative so predlagali, je navedeno v tabeli 5.1.

¹⁹ Angl.: "There is even the possibility that Americans will »finally democratize American democracy.""

Tabela 5.2: Preteke pobude za dopolnitev ameriške ustave na področju volilnega kolegija

Leto	Predlagatelj	Predlog spremembe
1950	Henry Cabot Lodge (republikanski senator) in Ed Gossett (demokratski član predstavniškega doma)	Amandma Lodge-Gossett: Predlog menjave načela 'zmagovalec pobere vse' s proporcionalnim dodeljevanjem elektorskih glasov.
1956	Hubert Humphrey (demokratski senator)	Predlog proporcionalne delitve, po kateri bi dva elektorska glasova dobil zmagovalec zvezne države, ostali bi se delili proporcionalno glede na dosežen rezultat splošnih volitev.
1969	Emanuel Celler (republikanski član predstavniškega doma)	Predlog neposrednih volitev – kandidat, ki doseže vsaj 40 % glasov, postane predsednik, če nihče ne doseže 40 %, se organizira drugi krog volitev.
1979	Birch Bayh (demokratski senator)	Ponovni predlog neposrednih volitev.
2004	Zvezna država Kolorado	Predlog t. i. »Measure 36«, bi omogočil zvezni državi deliti elektorske glasove proporcionalno na podlagi prejetih glasov ljudstva na splošnih volitvah.
2004	Jesse Jackson (demokratski član predstavniškega doma)	Ponovni predlog neposrednih volitev.
2007–2017	Robert Bennett (profesor)	Predlog »National Popular Vote« (NVP): NVP je meddržavni dogovor, ki bi zagotovili, da kandidat, ki dobi večino glasov ljudstva v vseh 50 državah in okrožju Washington, postane predsednik ZDA. Predlog je bil do zdaj sprejet v 11 jurisdikcijah, ki imajo skupno 165 volilnih glasov. Za aktivacijo jih potrebujejo 270.

Vir: National popular vote in Past Attempts at Reform.

Kot je razvidno iz tabele 5.1, so se pobude za odpravo ali dopolnitev volilnega kolegija začele v sredini 20. stoletja in so bile od takrat stalnica v razpravah kongresa ali na ravni zveznih

držav. Kot možne alternative obstoječem delovanju/odločanju volilnega kolegija po načinu 'zmagovalec pobere vse' se ponujata dve možnosti, ki jih bom predstavila v nadaljevanju.

5.6.1 Uvedba neposrednega glasovanja za predsednika ZDA

Najpogosteje predlagana alternativa je uvedba neposrednega glasovanja državljanov in s tem ukinitve volilnega kolegija. Uvedba takšnega volilnega sistema bi zagotovo povzročila neposreden prenos volje volivcev k z večino izbranemu kandidatu. Ker pa ustava ni predvidela, da bi za predsednika glasovalo ljudstvo, kvečjemu so se pisci ustave temu želeli izogniti, bi tovrstna sprememba pomenila tudi nujen amandma k ustavi (Fon 2004, 2–3). Uvedba neposrednih volitev ima sodeč po javnomnenjskih raziskavah visoko podporo javnosti prav zaradi predispozicije, da bi amerškemu volilnemu sistemu povrnila demokratičnost, izbranemu predsedniku pa dala večjo legitimnost (Boylan 2008, 55–56). Pobude, ki so se pojavile v kongresu, do zdaj še niso bile uspešne. Ključni argumenti proti neposrednim volitvam predsednika so (Bayh 1997, 321–322, Boylan 2008, 56 in Long 2017):

- neposredne volitve bi pomenile pogostejše ponovno štetje in to na nacionalni ravni, kar bi bilo izjemno zamudno in bi podaljšalo proces izbire predsednika;
- neposredne volitve bi se, če noben kandidat ne zbere absolutne večine glasov javnosti (50 % ali več), nadaljevale v drugi krog volitev, kar bi ponovno podaljšalo proces izbire predsednika;
- neposredne volitve bi verjetno povzročile konec ameriškega dvostrankarstva;
- neposredne volitve bi oslabile federalni sistem, saj bi odvzele pravico zveznim državam do izbora elektorjev in s tem vpliv na rezultat volitev;
- neposredne volitve bi prav tako vplivale na strateški potek predvolilnih kampanj, pri čemer bi ob uvedbi neposrednih volitev kandidati (zelo verjetno) začeli zapostavljati ruralna območja.

5.6.2 Proporcionalna delitev elektorskih glasov

Druga alternativa obstoječemu sistemu pa je manj invazivna za ustavo in precej bolje prenaša glasove ljudstva h kandidatom, gre za predlog proporcionalne alokacije elektorskih glasov predsedniškimi kandidatom. Tak sistem bi v praksi pomenil ukinitve prakse 'zmagovalec pobere vse', kar bi močno vplivalo na prednost, ki jo imajo države z velikim številom elektorskih glasov, kamor predsedniški kandidati usmerjajo največ pozornosti v času predvolilne tekme (Bibby 2000, 285).

Med predlaganimi proporcionalnimi sistemi lahko prepoznamo tri možnosti:

- *Delitev po okrožjih* – sistem, ki je trenutno v uporabi v dveh zveznih državah in določa, da dva elektorska glasova avtomatično pripadata kandidatu, ki je zmagal na ravni zvezne države, ostali pa kandidatom, ki so zmagali v posameznih okrožjih (Fon 2004, 9–10).
- *Delitev glede na končni rezultat zvezne države* – sistem, ki proporcionalno deli elektorske glasove vsem kandidatom glede na njihov uspeh na volitvah v posamezni zvezni državi (Bibby 2000, 285).
- *T. i. »blokovska« delitev* – povezovanje držav – sistem, ki, da bi se izognil zapostavljanju tipično demokratskih držav oziroma tipično republikanskih držav, predvideva, da se taki dve državi med seboj povežeta in skupni volilni izid proporcionalno delita med kandidate (Hendricks 2009, 9).

Pomanjkljivosti, ki jih pripisujejo proporcionalnemu sistemu, pa so (Bibby 2000, 285 in Fon 2004, 13):

- vsak sistem, ki vključuje volilni kolegij, še vedno dopušča možnost, da predsednik postane kandidat, ki ni dobil večine glasov ljudstva;
- pri proporcionalnem sistemu delitve elektorskih glasov se pojavi večja verjetnost, da nihče od kandidatov ne bo dobil absolutne večine elektorskih glasov, kar bi pomenilo, da bi odločitev o izvoljenem predsedniku pogosteje sprejel predstavniški dom.

V zadnjih letih tako vse več zveznih držav sprejema odločitev o uvedbi dogovora med državami, imenovanega 'National popular vote' (NVP). NVP predstavlja alternativo obstoječemu sistemu, ki ohranja volilni kolegij, a ta ne bi več deloval po načelu 'zmagovalec pobere vse', temveč bi se glasovi ljudstva na nacionalni ravni prek elektorjev prenesli h kandidatu. Posebnost tega predloga je, da za uzakonitev ne bi potreboval spremembe ustave. Ustava namreč uvršča izbiro elektorjev zvezne države med pristojnosti zakonodajalcev zvezne države. To pomeni, da v kolikor bi toliko držav na zvezni ravni sprejelo ta dogovor, da bi skupaj imele večino elektorskih glasov, bi sistem potreboval le še privolitev kongresa in sistem bi zaživel. Od leta 2007, ko je kot prva ta dogovor sprejela zvezna država Maryland, je do danes dogovor sprejelo že 11 jurisdikcij, ki imajo skupaj 165 elektorskih glasov (Hendricks 2009, 2–12 in National popular vote).

6 UGOTOVITVE IN PREVERJANJE HIPOTEZ

Povsem jasno je, da je ameriški predsednik osrednji lik tako v ameriškem kot tudi svetovnem političnem merilu. Šef Amerike ima vlogo in vpliv, zato ga je težko enačiti s katero drugo politično osebo (Long 2017 in Vodnik 2017), posledično je tudi odločanje v Ovalni pisarni izjemno zahtevna naloga. Težavnejše od tega je morda le še postati predsednik ZDA (Briški 2009, 13). Ugotavljam, da je pot do predsedniškega položaja namenoma polna 'ovir', saj so snovalci volilnega sistema želeli doseči, da ta položaj zasede najprimernejši kandidat, ki bo imel tako podporo ljudstva kot tudi podporo zveznih držav. Glede na zadnje volitve leta 2016, ko je predsednik ZDA postal kandidat z nižjo podporo javnosti, čigar kampanja je slonela na populističnih izjavah, blatenju in škandalih, se je smiselno vprašati, ali je ameriški predsedniški volilni sistem v sodobnem času še ustrezen in dosega svoj namen. Tudi izhodišča, vezana na obstoj demokratičnosti volilnega sistema, kadar ta ne prenese volje ljudstva h končni odločitvi, so se izkazala kot ustrezna za preučevanje. Izhajajoč iz tega ugotavljam, da je bil izbran politološki problem primeren za raziskovanje, in po končanem raziskovanju želim predstaviti svoja spoznanja in prek njih odgovoriti na v uvodu zastavljena raziskovalna vprašanja ter na ta način preveriti resničnost zastavljenih hipotez.

Najprej me je zanimalo, kakšno vlogo ima zgodovinski razvoj obstoječega volilnega sistema in ali so argumenti, ki so bili razlog za uvedbo volilnega kolegija, danes še aktualni. Zanesljivo lahko rečem, da sta se način življenja in družba, tudi ameriška, v zadnjih 240 letih, kolikor je minilo od snovanja ameriške ustave, korenito spremenila. Poleg sprememb v miselnosti ljudstva je, za tisti čas nepredstavljivo, napredovala tehnologija. Danes je zato nemogoče trditi, da ljudstvo zaradi slabega pretoka informacij med posameznimi območji ZDA nima na voljo zadostnih informacij za odločanje o ustreznosti kandidata. V času sodobnih predvolilnih tekem predsedniških kandidatov v ZDA se namreč pojavi poplava informacij o kandidatih. Na tej točki je zato primernejši pomislek, ali je ljudstvu do tega, da se informira in tako poišče relevantne informacije o kandidatu, in dalje prek katerih kanalov ljudstvo dostopa do teh informacij. Če je mogoče verjeti, da so volilni boji vse pogostejše boji na družbenih omrežjih, je na tej točki primerno izpostaviti pomislek Ajše Vodnik (2017), ki pravi, da ker imajo družbena omrežja v svoja delovanja vpete algoritme, na podlagi katerih se uporabniku prikazujejo le uporabniku 'všečne' informacije, to nedvomno vpliva na odločanje pri izbiri političnih predstavnikov. Z vidika zapostavljenosti manjših in ruralnih delov ZDA

ob predpostavki uvedbe neposrednih volitev pa argument vzdrži tudi danes in ga izpostavljajo mnogi politični teoretiki, med njimi tudi Carolyn Nestor Long (2017). Zato moram na tej točki dodati, da je bila prva delovna hipoteza presplošno nastavljena in je ni mogoče v celoti potrditi ali ovreči – nekateri razlogi ustanovnih očetov so resnično 'preživeti' oziroma zastareli, recimo, dostopnost do informacij, in so se preoblikovali, zato bi pisci ustave v sodobnem času zelo verjetno imeli drugačne pomisleke. Spet drugi argumenti pa trdno držijo še danes, kot na primer zapostavljenost posameznih delov države ZDA v primeru neposrednih volitev. Hipotezo »razlogi ustanovnih očetov za volilni kolegij v sodobnem času niso več relevantni« torej lahko le delno potrdim.

V nadaljevanju sem se spraševala, ali bi odprava volilnega kolegija vplivala na federalni sistem v ZDA. Glede na to, da je v federalizmu teritorialna suverenost deljena med splošno vlado in vsaj dvema ali več regionalnimi vladami in gre torej za decentralizacijo moči, lahko tudi odločanje zveznih držav o tem, kako bodo izbirali svoje elektorje, razumem kot pomembno suverenost. Z odvzemom te pristojnosti z uvedbo neposredne izvolitve predsednika bi zveznim vladam odvzeli končno moč odločanja in jo prenesli na nacionalno raven. S tako odločitvijo bi vplivali tudi na trdnost federalizma, saj bi se na ta način zmanjšala vloga zveznih držav. S tem pojasnilom sem ovrгла drugo delovno hipotezo: »Volilni kolegij ne vpliva na »čvrstost« federalizma v ZDA.«

Čeprav sem delno ovrгла prvo delovno hipotezo in v celoti ovrгла drugo, je nesporno dejstvo, da končni izid predsedniških volitev ni vedno odraz volje ljudstva, kar dokazuje kar pet izvoljenih predsednikov ZDA, ki so ta položaj zasedli brez podpore večine volivcev. Te situacije so vodile k številnim pobudam za spremembo ali prilagoditev obstoječega volilnega sistema, ki pa vse do danes svojega cilja niso dosegle. V iskanju razlogov, zakaj so bile tovrstne pobude neuspešne, sem prišla do naslednjih treh ključnih argumentov, ki pojasnjujejo, zakaj se stanje ne spremeni:

- postopek spreminjanja ameriške ustave je zapleten, potrebni sta dvotretjinska podpora kongresa in potrditev vsaj 38 zveznih držav;
- ameriška ustava ima za Američane izjemno vrednost, predstavlja temelj njihove državnosti in nastopa kot nekakšen 'podstat', zato je v tem smislu celo nedotakljiva (Vodnik 2017);
- uvedba neposrednih volitev bi zapostavila ruralne zvezne države, ki so pretežno republikansko usmerjene, s čimer bi večjo prednost dala demokratskih kandidatov, ki

imajo večino podpornikov v urbanih delih, zato nima podpore republikancev (Long 2017).

Ne drži pa, da do spremembe ni prišlo, ker so bili predlogi za spremembe naslovljeni na napačne institucije, saj so bili vsi predlogi do zdaj predstavljeni kongresu, ki na koncu odloča o spremembi oziroma dopolnitvi ustave. Tretjo delovno hipotezo **»do odprave volilnega kolegija in uvedbe neposrednih volitev ni prišlo, ker so bili predlogi za spremembe naslovljeni na napačne institucije«** lahko prav tako ovržem.

Če se zdaj osredotočim še na legitimnost demokratičnega političnega predstavnika, ki ni dobil večinske podpore ljudstva, a je vseeno zmagal na volitvah, ugotavljam, da legitimnost ameriškega predsednika sicer izhaja iz večinske podpore v volilnem telesu, a glede na to, da so obstoječa pravila izvolitve predsednika ZDA jasno določena in vsem znana, bi bilo narobe, če bi predsedniku, ki je skladno s pravili to postal, legitimnost odrekli (Vodnik 2017). Obstoječi volilni sistem je tudi tisti, po katerem kandidati za predsednika pripravljajo strategije svojih predvolilnih kampanj. Kandidati ne želijo doseči večine glasov ljudstva, temveč večino elektorskih glasov (Boylan 2008, 55). Pri tem pa je vprašljiva demokratičnost takšnega sistema, ki ne pretvarja glasov ljudstva v končni volilni izid. Če se torej vrnem na začetno opredelitev demokracije in ponovim, da so volitve tiste, ki demokracijo omogočajo, ter da se kakovost demokratičnega predstavnštva odraža v volitvah, je nedvomno, da je pomen volitev v vsaki državi, ki želi biti demokratična, izjemen. Volilni sistem demokratične države pa mora omogočati, da so vsi glasovi enako pomembni ter da so izvoljeni tisti kandidati, ki dobijo večino glasov. Prav tako morajo biti izbrani voditelji, ki so sposobni vsem državljanom omogočiti enak vpliv na delovanje oblasti ljudstva ter so resničen in trajen odsev volje večine.

Iz zapsanega lahko na svoje glavno raziskovalno vprašanje odgovorim pritrdilno – predsedniški volilni sistem ZDA se lahko in po mnogih avtorjih tudi se opredeljuje kot nedemokratičen, zlasti ob situacijah, ko končni izid volitev, torej glasovi elektorjev, ne odražajo večinske volje ljudstva. Kljub temu sem glavno hipotezo magistrskega dela: **»Amerika bi bila z opustitvijo obstoječega predsedniškega volilnega sistema prek volilnega kolegija in z uvedbo neposredno izvoljenega predsednika bolj demokratična država.«** ovrгла. Amerika le z ukinitvijo volilnega kolegija ne bi bila bolj demokratična država, saj ni volilni kolegij tisti, ki izbor predsednika dela nedemokratičnega.

Težava je v obstoječem pravilu, da zmagovalec zvezne države pobere vse elektorske glasove te države, in prav to je področje, ki ga je treba nasloviti s predlogom za spremembe. Res je sicer, da drži, da bi uvedba neposrednih volitev pomenila bolj demokratično izbiro predsednika ZDA, a bi hkrati s seboj prinesla precej negativnih učinkov, poleg tega pa bi prav tako marginalizirala posamezna (ruralna) področja ZDA (Long 2017). Dodam naj še, da bi bilo za takšno spremembo treba sprejeti amandma k ustavi, kar pa je izredno težko doseči.

Zato je na tej točki pametno premisliti o najustreznejši dopolnitvi obstoječega sistema. Predlog, ki je pomemben in bi ga bilo razmeroma preprosto uvesti, je dopolnitev sistema z ohranitvijo volilnega kolegija, ki pa svoje glasove kandidatom deli proporcionalno. Na ta način se zveznim državam ne odvzame pristojnosti ter se s tem ne zmanjša trdnosti federalizma, po drugi strani pa se poskrbi, da je izbran predsednik tisti, ki ga je podprlo ljudstvo. Če bi bil tovrsten predlog sprejet na ravni zakonodajalcev zveznih držav, ne bi bilo treba spreminjati ustave, saj ustava pristojnost izbire elektorjev daje prav njim. Predlog dogovora zveznih držav NPV je torej, sodeč po izledkih mojega raziskovanja, korak v pravo smer pri demokratizaciji izbire predsednika ZDA.

7 SKLEPNE MISLI

Glede na to, da je bil eden izmed osrednjih namenov mojega magistrskega dela poiskati vzroke za razkorak med Ameriko kot 'zibelko liberalne demokracije' in volilnim sistemom najpomembnejše funkcije v državi, ki dopušča možnost, da končna odločitev ni skladna z večinsko voljo ljudstva, lahko sklenem, da je do tega razkoraka prišlo že ob snovanju ameriške ustave. Ustavni očetje so želeli na eni strani opolnomočiti ljudstvo in s tem preprečiti tiranijo, po drugi strani pa zagotoviti trdnost političnega sistema in hkrati vzpostaviti volilni sistem, ki bo zagotovil izbor najustrežnejšega kandidata za položaj predsednika. Zaradi prostranosti ZDA in slabega pretoka informacij med posameznimi območji je bila za tisti čas uvedba posrednih volitev z volilnim kolegijem razumen kompromis za zagotovitev obojega.

Glede na spremembe, ki jih je prinesla moderna tehnologija in s tem dostopnost do informacij, je razmislek o spremembi volilnega sistema na način, da o predsedniku odloča javnost neposredno, smiselno, če bi to pomenilo, da bo izbor predsednika tako postal bolj demokratičen. Po drugi strani pa ne morem mimo dejstva, da je sprememba v ustavi določenega postopka predsedniških volitev zelo zahtevna. Čeprav je bilo do zdaj skupno sprejetih 10 amandmajev k ustavi, ki opredeljujejo ali upravičenost posameznika, da postane predsedniški kandidat, ali dodeljujejo volilno pravico posameznim skupinam ali pa opredeljujejo potek volitev te izredno pomembne politične funkcije, je verjetnost ustavne spremembe, ki bi odpravila posrednost ameriških predsedniških volitev (tj. odprava volilnega kolegija) majhna in nerealna. Po drugi strani pa je vprašanje, ali bi to prineslo tudi večjo demokratičnost ameriških predsedniških volitev. Ključna ugotovitev magistrskega dela je namreč to, da na demokratičnost predsedniškega volilnega sistema *ne vpliva* sam obstoj volilnega kolegija, temveč način pretvarjanja glasov elektorjev v končni izid po načelu 'zmagovalec pobere vse'. Splošno znan dogovor je, da vsi izbrani elektorji posamezne zvezne države svoj glas oddajo predsedniškemu in podpredsedniškemu kandidatu, ki sta dobila večinsko podporo volivcev v tej državi, čeprav je bil izid izjemno tesen. Izjema sta dve zvezni državi (Maine in Nebraska), ki že danes svoje elektorje izbirata proporcionalno. Skladno z ugotovitvami magistrskega dela bi bilo za zagotovitev večje demokratičnosti postopka predsedniških volitev prav področje pretvarjanja glasov ljudstva v glasove elektorjev, tisto, sprememba katerega bi zagotovila večjo demokratičnost postopka. Takšna sprememba bi bila

tudi z vidika implementacije v dejanski izbor predsednika najpreprostejša, saj način 'zmagovalec pobere vse' ni ustavno določen. In če so pričakovanja, da bi resnično prišlo do amandmaja k ustavi, ki bi urejal in spreminjal obstoječi predsedniški volilni sistem, skoraj nična, je toliko bolj verjetno, da dogovor med državami, znan kot predlog NPV, ki ga je do zdaj potrdilo že 11 zveznih držav, v naslednjih letih dejansko dobi potrebno večino, stopi v veljavo in s tem omogoči bolj demokratični prenos volje ljudstva h končno izbranemu predsedniku ZDA.

Na koncu bi želela omeniti še pomislek o legitimnosti posredno voljenega ameriškega predsednika. Ugotavljam, da, če je predsednik izvoljen skladno z veljavnimi in vsem znanimi pravili, na osnovi katerih se pomeji na splošnih volitvah in doseže večino elektorskega telesa, mu legitimnosti ne gre odrekati. Zato lahko sklenem, da obstoječi predsedniški volilni sistem ne vpliva na legitimnost predsednika.

Ker sem si kot cilj magistrskega dela zadala prepoznavanje vzrokov za ohranjanje obstoječega predsedniškega volilnega sistema ter pojasnjevanje vpliva volilnega sistema na demokratičnost predsedniških volitev in pojasnjevanje predsednikove legitimnosti, lahko sklenem, da je bil cilj magistrskega dela dosežen.

8 LITERATURA

Amar, Akil R. 2016. *The Troubling Reason the Electoral College Exists*. Dostopno prek: <http://time.com/4558510/electoral-college-history-slavery/> (26. februar 2017).

Beer, Samuel H. 1995. Federalism and the Nation State: What Can Be Learned from the American Experience? V *Rethinking Federalism: Citizens, Markets and Governments in a Changing World*, ur. Karen Knop, Sylvia Ostry, Richard Simeon in Katherine Swinton, 224–249. Vancouver: UBC Press.

Berns, Walter, Norman J. Ornstein in Martin Diamond. 1992. *After the people vote: a guide to the electoral college*. Washington D.C.: Tge AEU Press.

Bayh, Birch. 1977. The Electoral College: An Enigma in a Democratic Society. *Valparaiso University Law Review* 11 (3). Dostopno prek: <http://scholar.valpo.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1672&context=vulr> (26. februar 2017).

Bibby, John F. 2000. *Politics, parties, and elections in America*. California: Wadsworth, a division of Thomson Learning.

Boller, Paul F. Jr. 2004. *Presidential Campaigns: From George Washington to George W. Bush*. New York: Oxford University Press, Inc.

Boylan, Timothy S. 2008. A Constitutional Defense of the Electoral College and the Election of the American President. *The Open Political Science Journal* (1). Dostopno prek: <https://benthamopen.com/contents/pdf/TOPOLISJ/TOPOLISJ-1-50.pdf> (2. maj 2017).

Brezovšek, Marjan. 1989. Od sistema k zaupanju. *Teorija in praksa* 26 (10): 1252–1255. Ljubljana: Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo v Ljubljani.

--- 1990. Volitve kot demokratična institucija. V *Volitve 90' Prispevki za politološko analizo*, ur. Fink Hafner, Danica, Stane Kranjc in Berni Strmčnik, 23–40. Ljubljana: Slovensko politološko društvo RI FSPN – Center za politološke raziskave.

--- 1994. *Federalizem in decentralizem: politološki vidiki položaja in vloge federalnih enot*. Ljubljana: Karantanija.

--- 2001. Federalizem in demokratizacija (Razpad jugoslovanske večnacionalne socialistične skupnosti). V *Demokratski prehodi II.*, ur. Fink Hafner, Danica in Miro Haček, 78–93. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Briški, Nataša. 2009. *Prek koruznih polj v Iowi do Bele hiše: izbira kandidatov na predsedniških volitvah*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Cain Miller, Claire. 2008. How Obama's Internet Campaign Changed Politics. *The New York Times*, 7. november. Dostopno prek: https://bits.blogs.nytimes.com/2008/11/07/how-obamas-internet-campaign-changed-politics/?_r=0 (8. maj 2017).

Congressional Apportionment, 2010 Apportionment Results. 2013. Dostopno prek: https://www.census.gov/population/apportionment/data/2010_apportionment_results.html (1. maj 2017).

Coyle Cushman, David. 1954. *United States Political System and how it works*. New York: The New American Library of World Literature Inc.

Della Porta, Donatella. 2003. *Temelji politične znanosti*. Ljubljana: Založba Sophia.

Desilver, Drew. 2016. *Among democracies, U.S. stands out in how it chooses its head of state*. Dostopno prek: <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2016/11/22/among-democracies-u-s-stands-out-in-how-it-chooses-its-head-of-state/> (2. maj 2016).

Esih, Uroš. 2016. Dr. Bogomil Ferfila. *Večer*, 11. oktober. Dostopno prek: <http://www.vecer.com/ferfila-soocenje-je-bilo-silovita-vrnitev-trumpa-6237385> (5. maj 2017).

Farrell, David M. 1998. *Comparing electoral systems*. Basinstoke: Macmillan.

Ferfila, Bogomil. 2001. *Države in svet*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

--- 2006. *Svet na dlani*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

--- 2008. *Demokratske in nedemokratske države sveta*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

--- 2009. *Primerjalne politike v sodobnem svetu: aplikativno-empirični del: razvite države sveta*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Fink Hafner, Danica. 2000. Teoretske premise proučevanja demokratičnih prehodov. V *Demokratični prehodi I.*, ur. Fink Hafner, Danica in Miro Haček, 5–26. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

--- 2002. Znanost »o« javnih politikah in »za« javne politike. V *Analiza politik*, ur. Danica Fink Hafner in Damjan Lajh. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

--- 2007. Znanost »o« javnih politikah in »za« javne politike. V *Uvod v analizo politik: Teorije, koncepti, načela*, ur. Danica Fink Hafner. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Fon, Vincy. 2004. Electoral College Alternatives and U.S. Presidential Elections, *Supreme Court Economic Review* 12. Dostopno prek: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=535322 (8. maj 2017).

Gore, D'Angelo. 2016. *A short history lesson on presidents winning without the popular vote*. Dostopno prek: <http://www.usatoday.com/story/news/politics/onpolitics/2016/11/07/presidents-winning-without-popular-vote/93441516/> (26. februar 2017).

Grad, Franc. 2004. *Volitve in volilni sistemi*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.

Grdešić, Ivan. 2006. *Osnove analize javnih politika: policy analiza*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.

Heineman, Robert A., Steven A. Peterson in Thomas H. Rasmussen. 1995. *American Government*. New York: McGraw-Hill, Inc.

Held, David. 1989. *Modeli demokracije*. Ljubljana: Univerzitetna konferenca ZSMS.

Hendricks, Jennifer S. 2009. Popular Election of the President: Using or Abusing the Electoral College? *Election Law Journal* 7 (218). Dostopno prek: https://papers.ssrn.com/sol3/papers2.cfm?abstract_id=1030385 (26. februar 2017).

How to Become the US President: A Step-by-Step Guide. 2017. Dostopno prek: <http://2012election.procon.org/view.resource.php?resourceID=004333> (28. april 2017).

Jelušič, Ljubica. 1997. *Legitimnost sodobnega vojaštva*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Kimberling, William C. 1992. *The Electoral College*. Dostopno prek: <http://www.fec.gov/pdf/electcoll.pdf> (26. februar 2017).

Kirk, Ashley, Patrick Scott in Chris Graham. US election results: The maps and analysis that explain Donald Trump's shock victory to become President. *The Telegraph*, 15. november. Dostopno prek: <http://www.telegraph.co.uk/news/0/us-election-results-and-state-by-state-maps/> (7. maj 2017).

Krašovec, Alenka. 2007. *Volilne študije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Ladd, Everett Carl. 1993. *The American Polity: The People and their Government*. New York: W.W. Norton.

Laski, Harold J. 1940. *The American presidency: an interpretation*. New York: Harper & Brothers Publishers.

Lukšič, Igor. 1993. Onkraj liberalne demokracije. *Časopis za kritiko znanosti* 21 (152/153): 113–126.

--- 1994. *Liberalizem vs. Korporativizem*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

--- 1999. *Večinski volilni sistem kot slaba izbira*. *Teorija in praksa* 36 (3): 472–480.

Majchrzak, Ann. 1984. *Methods for policy research (Applies social research methods series; v.3)*. London: SAGE Publications, Inc.

Mervin, David. 1993. *The President of the United States*. Hertfordshire: Harvester Wheatsheaf.

National popular vote. 2017. Dostopno prek: <http://www.nationalpopularvote.com/written-explanation> (7. maj 2017).

Past Attempts at Reform. 2009. Dostopno prek: <http://archive.fairvote.org/?page=979> (7. maj 2017).

Patton, Carl V. in David S. Sawicki. 1993. *Basic methods for policy analysis and planning 2nd ed.* Upper Saddle River: Prentice Hall.

Pika, Joseph A. in John Anthony Maltese. 2010. *The Politics of the Presidency*. Washington D.C.: CQ Press, the division of SAGE.

Rapeli, Lauri. 2014. *The conception of Citizen Knowledge in Democratic Theory*. London: Palgrave Macmillan.

Ribičič, Ciril. 1992. Volilni sistem – med idealnim in realnim. *Teorija in praksa* 29 (7–8). Dostopno prek: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-XDBM9RPH> (28. april 2017).

Ripley, Randall B. 1987. *Policy analysis in political science*. Chicago: Nelson–Hall Publishers.

Schleifer, James T. 1997. Tiranija večine in pomeni demokracije. V *Tocqueville in demokracija: študije o demokraciji v Ameriki*, ur. Gaber, Slavko, 85–120. Ljubljana: Krtina.

Smith, David. 2016. How Trump won the election: volatility and a common touch. *The Guardian*, 9. november. Dostopno prek: <https://www.theguardian.com/us-news/2016/nov/09/how-did-donald-trump-win-analysis> (7. maj 2017).

Sruk, Vlado. 1995. *Leksikon politike*. Maribor: Založba Obzorja Maribor.

State Populations 2017. 2017. Dostopno prek: <http://worldpopulationreview.com/states/> (29. april 2017).

Swing States: The Deciding Factors in Elections. 2012. Dostopno prek: <https://parishgov.wordpress.com/tag/swing-states/> (1. maj 2017).

Štrajn, Darko. 1995. Liberalizem kot element družbene spremembe. V *Meje demokracije: refleksije prehoda v demokracijo*, ur. Darko Štrajn, 41–54. Ljubljana: Liberalna akademija, Društvo za proučevanje politične demokracije in liberalizma.

The Constitution of the United States. 1787. Dostopno prek: https://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm#a2 (28. april 2017).

The Electoral College: Top 3 Pros and Cons. 2016. Dostopno prek: <http://www.procon.org/headline.php?headlineID=005330> (26. februar 2017).

The U.S. House of Representatives. 2017. Dostopno prek: <http://www.house.gov/content/learn/> (28. april 2017).

Tocqueville, Alexis de. 1996. *Demokracija v Ameriki II*. Ljubljana: Krtina.

U.S. Electoral College, Distribution of Electoral Votes. 2010. Dostopno prek: <https://www.archives.gov/federal-register/electoral-college/allocation.html> (29. april 2017).

Vrečko Ilc, Blaž. 2017. Racism and the crises of political representation in the American republic: from its constitution to the Trump phenomenon. *Teorija in praksa* 54 (1): 17–37.

1824 Presidential Election. 2017. Dostopno prek: http://www.270towin.com/1824_Election/ (2. maj 2017).

1888 Presidential Election. 2017. Dostopno prek: http://www.270towin.com/1888_Election/ (5. maj 2017).

1888 Presidential General Election Results. 2016. Dostopno prek: <http://uselectionatlas.org/RESULTS/national.php?year=1888> (5. maj 2017).

2000 Presidential General Election Results. 2016. Dostopno prek: <http://uselectionatlas.org/RESULTS/index.html> (7. maj 2017).

2016 Presidential General Election Results. 2016. Dostopno prek: <http://uselectionatlas.org/RESULTS/> (7. maj 2017).

PRILOGE

Priloga A: Intervju z mag. Ajšo Vodnik, izvršno direktorico AmCham Slovenija

»Najslabše se mi zdi, da nekomu odrekaš legitimnost samo zato, ker ni tvoj kandidat.«

Mag. Ajša Vodnik, izvršna direktorica Ameriške gospodarske zbornice v Sloveniji
Družboslovni intervju, 25. 4. 2017

Ajša Vodnik je magistrica managementa, ki je svoj znanstveni naziv pridobila z delom »Komuniciranje managerjev velikih slovenskih podjetij z javnostmi«. V preteklosti je delovala kot svetovalka za strateško, poslovno in korporativno komuniciranje. Bila je nosilka projekta Poslovni liderji pri Poslovni akademiji časnika Finance, kjer se je beseda lider prvič pojavila v tem kontekstu. Od leta 2009 deluje kot izvršna direktorica zavodu Ameriške gospodarske zbornice v Sloveniji (skrajšano: AmCham Slovenija), kjer skrbi za argumentirano vplivanje na izboljšavo poslovnega okolja in mednarodno povezovanje ter organizacijo poslovnih dogodkov na najvišji ravni. Med svoje najpomembnejše naloge zavod AmCham Slovenija uvršča krepitev prijateljstva med Republiko Slovenijo in Združenimi državami Amerike, spodbujanje trgovine, gospodarskega sodelovanja, investicij ter krepitev ekonomskih odnosov med državama. O vlogi volitev predsednika ZDA, demokratičnosti procesa ter pomenu in vplivu predsednika sem z gospo Vodnik govorila v torek, 25. aprila 2017, v prostorih Ameriške gospodarske zbornice.

Koliko let že aktivno sodelujete z ZDA in na kakšen način?

Ajša Vodnik: Prek AmChama zdaj že 8 leto, torej od leta 2009. Pred tem sem z ZDA sodelovala v okviru poletnih šol 'Jezik in komunikacija', ki so potekale pod okriljem organizacije 'United Nations'.

AmCham Slovenija je slovenska pravna oseba, ki so jo ustanovili in jo tudi v celoti financirajo člani. Naši člani so tako ameriška podjetja, druge multinacionalke in slovenska podjetja različnih velikosti. V AmChamu Slovenija je na področju mednarodnih odnosov ključno povezovanje naših članov z ameriškim trgom, zato se v tem smislu osredotočamo na odpiranje novih poslovnih priložnosti in dotoka investicij. Prav na ameriškem trgu vidimo neizkoriščen potencial za slovenska podjetja, tudi manjša.

Po moji oceni je ključna napaka, ki jo Evropejci delamo, ko razmišljamo o sodelovanju z ZDA, da zelo posplošujemo in ZDA jemljemo kot celoto, namesto kot zvezo posameznih zveznih držav. Kot da bi Evropsko unijo jemali kot eno državo in pozabili na posebnosti posamezne države članice.

AmCham Slovenija na dan ameriških predsedniških volitev prireja dogodek tudi v Ljubljani, t. i. »Election Night«. Po tem sklepam, da imajo ameriške predsedniške volitve tudi v svetovnem merilu velik pomen?

Ajša Vodnik: Volitve predsednika ZDA so tudi z vidika gospodarstva izjemnega pomena za svet, ker ima predsednik prek t. i. Executive orders neposreden vpliv na mednarodno sodelovanje in s tem na naše trge. Recimo, od prevzema Donalda Trumpa so popolnoma zastala pogajanja o Transatlantskem trgovinskem in investicijskem partnerstvu (angl.: Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP)), ki ga je močno podpirala Obamova administracija. Ta sporazum bi še dodatno okrepil trgovanje in investiranje med ZDA in EU.

AmChami po svetu se obeležena predsedniških volitev v ZDA različno lotevajo in jim pripisujejo raznovrstne aktivnosti. AmCham Slovenija volitvam še v letu 2008 ni posvečal kakšnega posebnega dogodka. Dogodek Election Night je bil prvič organiziran, ko je bil ponovno izvoljen Barack Obama.

Dodala bi še to, da so zadnje volitve imele še dodaten pomen za Slovenijo zaradi (takrat potencialne) prve dame, ki je Slovenka. Če ne drugega, Američani zdaj razlikujejo Slovenijo in Slovaško, a tu je še velik potencial za Slovenijo, vprašanje pa je, kako ga bomo izkoristili.

Čeprav ste to temo že načeli v prejšnjem odgovoru, me zanima, ali se občutijo razlike pri sodelovanju z ZDA v času različnih predsednikov? Če primerjate začetek predsedovanja Donalda Trump in predsedovanje Baracka Obame?

Ajša Vodnik: Če pogledamo številke, trenutno težko rečemo, je pa več nejasnosti. Trump je najavljaval spremenjen način ameriškega javnega naročanja, ki bo vplival tudi ostale trge. Omejeno naj bi bilo priseljevanje, zdaj naj bi bilo dovoljeno zaposlovati tujce le s specifičnimi znanji, saj naj bi to pomenilo boljše zaposlitvene možnosti za Američane, vprašanje je, kaj to pomeni za politiko delovnih viz.

Torej bi se lahko strinjali, da ko Američani izbirajo svojega predsednika, njihova izbira pravzaprav vpliva na cel svet?

Ajša Vodnik: Seveda, ampak tudi ko Rusi postavijo svojega predsednika, izbirajo svojega predsednika, ki vpliva na razmerja v svetu. Večje države in njihovi predsedniki pomembno vplivajo na ravnotežje politik po svetu.

Ali se vam zdi pomembno, da tako vplivno osebo, kot je predsednik ZDA, izbere večina naroda?

Ajša Vodnik: Menim, da ko Američani izbirajo svojega predsednika, ne razmišljajo o tem, da izbirajo za svet, ampak zase, velikokrat tudi s svojo odločitvijo le želijo pokazati, da želijo spremembo. Bolj je vprašanje, kako kritični so ob presoji kandidatov in njihovih programov. Kje dobivajo informacije in koliko časa si sploh vzamejo za razmislek. Načeloma obstaja poplava informacij, toda pogosto tudi prek socialnih medijev lahko zajemamo samo tiste informacije, ki so nam všeč in ne sprožajo kritičnega razmisleka.

Glede na to, da Američani volijo svojega predsednika posredno, prek elektorjev, menite, da je takšen način izbora absoluten dokaz demokratičnega odločanja?

Ajša Vodnik: Osebno ne ocenjujem, da elektorji vplivajo na demokratičnost. Sistem je vnaprej znan, pravila igre so jasna in vsi vedo, na kakšen način je izvoljen njihov predsednik. Sicer pa, kaj sploh pomeni demokratičnost volitev in koliko smo pripravljeni razmišljati o programu kandidata? Ali res volimo program, stranko, politiko ali le osebo, ki nam je bolj všečna? Načeloma je pomembno, kako se kandidat drži zavez iz volilne kampanje. V primeru trenutnega ameriškega predsednika pa si vendar želim, da bi določene predvolilne obljube umaknil z agende, recimo, idejo o postavitvi zidu na meji z Mehiko. Sicer pa, verjetno velja »Takega smo izvolili, takega smo si zaslužili«. Če nisi oddal svojega glasu, si se odpovedal svoji moči (so)vplivanja.

Torej ima po vašem mnenju predsednik polno legitimnost, tudi če je bil izvoljen brez večine volivcev?

Ajša Vodnik: Ja, po mojem mnenju ima predsednik polno legitimnost, saj so pravila volitev vnaprej znana. Najslabše se mi zdi, da nekomu odrekaš legitimnost samo zato, ker ni tvoj kandidat.

Glede na to, da so tovrsten sistem volitev ustanovni očetje uvedli pred več kot 200 leti, ali bi lahko rekli, da so argumenti, ki so bili razlog za uvedbo volilnega kolegija, še aktualni v sodobnem času? (Npr.: množice so preslabo informirane, da bi razumsko sprejele takšno pomembno odločitev, zaradi slabega pretoka informacij, nacionalno glasovanje bi škodilo moči federalne države.)

Ajša Vodnik: Obstaja še tretji vzrok tega sistema, in sicer strah, da bi se kdo ustoličil. Mi je pa še posebej zanimivo, da (smo) pravzaprav Karantanci vplivali na ameriško ustavo in demokracijo. Prav ustoličevanje karantanskih knezov naj bi namreč Jeffersona, avtorja ustave ZDA, navdihnilo z idejo, da oblast izhaja iz ljudstva.

Jasno je, da se je svet spremenil v skoraj 250 letih. Iz nedavne zgodovine je zagotovo zanimiv premik in preobrat predsedniške volilne kampanje trenutek televizije, v času volitev, na katerih je bil izvoljen John F. Kennedy. Primerjati pretok informacij danes in v času pisanja ustave je nesmisel.

In še drugo vprašanje, kdo so »predsednik« v digitalnem svetu in kdo jih voli. FB ima danes več uporabnikov kot katerakoli država na svetu. Kdo odloča? Takšne stvari se je treba začeti spraševati.

Kaj pa z vidika, da bi opustitev volilnega kolegija (electoral college) oslabilo federacijo v ZDA? Da jo tak volilni sistem opolnomoči?

Ajša Vodnik: Moč Amerike je prav v tem, da je federacija, v posameznih zveznih državah je to zelo pomembno. Recimo Kalifornija je sedmo gospodarstvo na svetu, prebivalci Teksasa so bolj ponosni na to, da so iz Teksasa, kot da so Američani. Tudi vloga guvernerjev zveznih držav je ponekod izjemno velika. Torej je federalnost ZDA pomembna, težko pa ocenim, ali jo sprememba volilnega sistema predsednika lahko ošibi.

Svet se je seveda spremenil, potrebe ljudi tudi. Vprašanje je, ali še potrebujemo takšne velike liderje? Ideja holokracije je zelo zanimiva, seveda pa je v tem primeru vprašanje, kdo bo odločal in prevzemal odgovornost.

Morda veste, ali se je kdaj zelo odprto razpravljalo o spremembi volilnega sistema, o opustitvi elektorskega glasovanja?

Ajša Vodnik: Po mojih izkušnjah z Američani je sprememba ustave in besedila ustanovnih očetov nedotakljiva. Tudi demokratom, ki so sicer bili razočarani nad rezultatom zadnjih volitev, se zdi nepredstavljivo spreminjati besedilo ustave (pravila volitev), kot da gre za nek 'podstat', ki ga je treba spoštovati.

Kakšen vpliv pa bi po vašem mnenju imela takšna sprememba? Kaj bi bilo boljše/slabše?

Močno dvomim, da bo sploh prišlo do takšne spremembe, vsaj v kratkem ne. Po volitvah se je o tem veliko govorilo, a je zdaj že vse potihnilo.

Priloga B: Intervju z dr. Caroly Nestor Long, Professor at Washington State University Vancouver

“Our system is a failure, but the direct election of a president would also be problematic.”

Carolyn Nestor Long, Ph.D. Professor at Washington State University Vancouver

Interview, 30.04.2017

Carolyn N. Long is the inaugural Sam Reed Distinguished Professor in Civic Education and Public Civility and the Director for Strategic Partnerships at Washington State University Vancouver. In 2014, she launched the Initiative for Public Deliberation, a student-led program aimed at strengthening democratic government by replacing rigid partisanship with listening and conversation. IPD serves as an impartial resource for the Southwest Washington community to assist in community problem solving. Long received her B.A. with majors in Political Science and Rhetoric and Communication from the University of Oregon in 1989 and her Ph.D. in Political Science from Rutgers University in 1997. Her research interests focus on American Institutions, Public Law, American Public Policy and Public Civility and Public Discourse. Carolyn was a Fulbright Scholar at the University of Ljubljana, Faculty of Social Sciences in 2009-2010. She has taught courses on the American Constitution, Civil Liberties, Criminal Law, Criminal Procedure, The Judicial Process, Administrative Jurisprudence, Congressional Politics, Public Policy and American Institutions at WSUV since 1995. Past awards include the President’s Award for Leadership and Engagement, Washington State University (2015), and the Excellence in Institutional Service Award, College of Arts and Sciences, Washington State University (2014).

In 2017 Long received the Iris H-RoC Award, which honors women in the community who have promoted civil discourse, teamwork, collaboration, and cooperation. Long’s past administrative experience includes service as the Interim Vice Chancellor of Academic Affairs at Washington State University Vancouver (2012-2013), Associate Director of the College of Arts and Sciences (2012), Associate Director of the College of Liberal Arts (2006-2008; 2010-2012), and Director of the Program in Public Affairs (2004-2007).

As a professor of political science, what would be the main features of democratic elections in your opinion?

CNY: Elections are theoretically open to all that meet the minimum requirements – age, residency, and in some states, criminal record. Elections are also managed, as required by the Constitution, at the state level. However, while they are theoretically open to all, we have had a tradition of blocking access to the ballot box. In early times, these were requirements according to ownership of property, race, and gender. While those requirements no longer exist, we find other restrictions at the ballot box, including state laws making registration difficult, voting on only a single day, and currently, state proposals requiring additional documentation in an effort to address alleged voter fraud – which is extraordinarily rare – but which have the effect of diminishing the vote for certain populations. Therefore, theoretically, we have great elections, but in practice, multiple roadblocks make voting difficult, and it is one reason our voting rates are lower than many industrialized democracies.

Would you agree with the statement: “When US citizens are electing their president, their choice effects the whole wide world”?

CNY: Yes. As a world leader, our choice of president affects the WWW because the United States’ foreign and domestic policies are integrated in many other economies, especially in Europe, China and India. In today’s globalized world, it is difficult for any major country to act in an isolationist fashion. So yes, Americans elections – particularly presidential elections, have a profound effect on the world.

Would you describe a procedure of electing US President as a great example of democratic decision-making?

CNY: No. our system is a failure, but the direct election of a president would also be problematic. So, I will answer both questions.

If yes, what kind of legitimacy does a president, elected with minority of popular vote but majority of Electoral College votes enjoys?

CNY: There is always a question of legitimacy of a US president that is elected by such a small percentage of the popular vote – let alone a system that allows a popular vote winner to lose in the Electoral College. Therefore, the question of legitimacy is an issue regardless of our electoral system because our voting rates are so much lower than they should be. That said, when the popular vote winner fails to prevail in the Electoral College – which has happened five times historically and twice in the last 20

years – it is even more problematic because it undermines voters’ faith in our electoral system.

If no, what would be a good alternative to current electoral system?

CNY: It should be a combination of Electoral College and popular vote. A pure direct vote would have its own disadvantages; in particular, it would cause candidates to campaign exclusively in the larger urban areas. Because, in a modification of why George Mallory said about why he climbed Mt. Everest (“because it’s there”) – “that is where the votes are.” So, if we could devise a mixed system that would include a percentage going to the popular vote winner and another that gave a percentage to those winning a small state, you might be able to make it more democratic. We could allocate Electoral College votes proportionally – as two states have done – but that is meaningless if done by all states. The US should then just adopt a direct election. So, a variation of what we have – a number of EC votes to the popular vote winner, perhaps a number for how a congressional district votes, etc., might be a possibility. What is important is that a vote cast in one state not carry more power than a vote cast in another.

Considering that, Founding fathers designed current US president electoral system more than 240 years ago, would you say that the following arguments in favor of this system are still valid?

Argument #1: National popular vote would weaken US Federal system. (YES/NO – please explain your opinion).

CNY: It is more about the urban/rural split in America. It would strengthen the urban areas and dramatically weaken the rural areas because candidates would be extraordinarily strategic in how they campaign. Therefore, states are not weakened as much as rural areas. That said, because there are a number of states that are very rural, than yes, it would weaken the system as well.

Argument #2: People across nation are poorly informed and do not possess the knowledge to make such an important decision.

CNY: I would never argue this. People are informed, but they choose not to be involved in elections. There are strategic nonvoters in the US. Many people may not understand the Electoral College, yet they still vote. There are under informed voters everywhere, including in the US.

Do you know any other arguments in favor of Electoral College?

CNY: The founders were always in favor of representative government – a republic – and never direct democracy. The only federal candidates directly elected at the founding were in the House. Senators were selected by state legislatures until the turn of the 20th century. So, the founders were concerned about direct democracy. I doubt they would have those concerns today – but they definitely would be concerned about an election system that disproportionately advantaged a particular state, party, or special interest.

Do you know if there has ever been a situation or proposal to revise the current US president electoral system?

If yes, why was it unsuccessful, which institution did the proposal address?

CNY: Reforming the Electoral College is always an issue in Congress after a popular vote winner loses the Electoral College vote. However, changing the EC would take a constitutional amendment, so the efforts always fail. That is primarily because the likely alternative – a direct vote – would favor the Democratic Party, which is much stronger in urban areas rather than suburban (although it depends on the state) and very weak in the rural areas. The only major changes have occurred at the state level, and that was Maine and Nebraska, which have a form of proportional representation of their state’s Electoral College votes. Other reforms include punishing “faithless electors” – those that cast their vote for a candidate other than the one that won the state. But this is rare. A good example is Wa State, where we had 5 faithless electors.

If no, don’t people of USA support National popular vote?

CNY: Many do, but the Republican Party, knowing reform would make it difficult for a Republican to win the White House with a direct vote, would never favor reform. However, many people do favor it. Nevertheless, Constitutional Amendments are difficult. We have only had a small number that have successfully made it through the process.

What would change for the better/worse in case of abandonment of the electoral system with Electoral College?

CNY: Better – more people would have faith in our system. There is a healthy percentage of people who hate the system, especially when we get 2000 – where 500 or so votes in Florida changed the outcome, or 2016 – where 70,000 votes in the states of Maine, Pennsylvania and Wisconsin would have changed the outcome and where Clinton won almost 3 million more votes. When this happens, people lose faith in democracy and choose not to participate. “The

winner takes all” allocation of Electoral College votes is the problem. If you are in a strongly D state (California) and you are a Republican, you may not participate at all, or if you are in a strongly R state (Oklahoma) and you are a Democrat, you may choose to not vote. The winner take all allocation amplifies this problem. So a change, where one’s vote is “MORE LIKELY” to count may increase voter involvement.

Worse – as I mentioned before, the division in US electoral politics between urban and rural areas would worsen. While it is true, many of our politics are explained by the tension between the two major parties R v. D – the urban rural split actually better explains them. These tensions are real, and they are growing. They also explain why Trump was elected. Rural voters felt Hillary Clinton was not hearing them. Rural voters have suffered more economically than many in the urban areas and because of this, they were more attracted to a populist like Trump who argued that he “heard” them and was more suited to address their concerns. I think this is not true, but he was able to campaign successfully with this message.